

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Kateřina Nohejlová

Revoluční úsilí sociální demokracie ve 20. letech 20. století. Události na Kralupsku

Revolutionary effort of social democracy in 1920s. Events in Kralupy region

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomohli při vzniku této práce. Především vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Janu Burešovi, PdD. za odborné konzultace, trpělivé vedení a připomínky. Dále Mgr. Daliboru Státníkovi, řediteli Státního okresního archivu Mělník a paní Olze Prosické, archivářce Státního okresního archivu Mělník za poskytnutí cenných informací.

Zvláštní poděkování patří mé rodině za poskytnutí zázemí a trpělivost.

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

.....

Kateřina Nohejlová

Ve Veltrusích, 1. dubna 2010

Anotace:

Diplomová práce popisuje vývoj sociálně demokratické strany ve 20. letech 20. století v regionu Kralupska. Tento vývoj je zasazen do rámce vývoje celostátní politiky této strany. Popsána je také lokální stranická elita a aktivity některých občanů města Kralupy nad Vltavou, programové diskuze a reakce na lokální a celostátní události.

Summary:

The diploma thesis describes evolution of social democracy in 1920s in Kralupy region. This will be describes on the background of general events of social democracy party in Czechoslovakia. The thesis describes also local party elite and activities of some citizen of Kralupy nad Vltavou, discussion about social democracy program and reaction on local and national events.

Obsah:

1	Úvod	6
2	Vznik a rozvoj „marxistické“ levice v sociálně demokratické straně	8
2.1	Vývoj na Kralupsku po 1. světové válce.....	9
2.1.1	Rozpory uvnitř sociální demokracie.....	11
3	Krise všennárodní koalice na začátku roku 1919.....	13
3.1	Kralupské nepokoje.....	13
3.1.1	Příchod komunisty Aloise Muny	16
4	Květen 1919 v Kralupech nad Vltavou a okolí	19
5	Obecní volby a jmenování vlády rudo - zelené koalice. Projevy nespokojenosti dělníků	22
5.1	Kralupské výsledky voleb.....	23
5.1.1	Vlna nespokojenosti na Kralupsku v září 1919	24
6	Další spory mezi levicovým a pravicovým hnutím uvnitř strany.....	27
6.1	Odštěpení levicového křídla, další stávky na Kralupsku	27
7	První parlamentní volby roku 1920	32
7.1	Revoluční aktivity levicového křídla před plánovaným sjezdem strany	34
7.1.1	Stávky v Kralupech a okolí na podzim 1920.....	36
8	XII. sjezd sociální demokracie.....	39
9	Prosinec 1920. Spor o Lidový dům	40
9.1	Prosincová generální stávka	41
10	Prosinec 1920 v Kralupech nad Vltavou	43
10.1	Prosincové dění v okolních vesnicích	45
11	Porážka radikálně levicového křídla	47
12	„Velezrádný“ proces kralupský	51
13	Závěr.....	54
14	Příloha	56
15	Obrazová příloha.....	63
16	Seznam použité literatury a pramenů	66

1 Úvod

Před dvěma lety uplynulo 90 let od ukončení první světové války a vzniku Československé republiky. Tyto události se nejen bytostně dotýkaly každého tehdejšího občana, ale úzce souvisejí i se současností.

Mezi obyvateli nového státu však byly značné rozdíly v představách, jaká nová republika bude. Část občanů, především z řad dělníků a bezzemků, ale i z řad inteligence, byla ovlivněna událostmi v Rusku, a proto si přála „spravedlivý“ stát, ve kterém dojde k zestátnění průmyslových podniků a velkostatků. I když byli o tzv. „Velké říjnové socialistické revoluci“ informováni zkresleně, lákavě na ně působily zvláště zprávy o prvních dekretech. Byly to: dekret o míru, dekret o půdě a deklarace práv národů Ruska.

Pod vlivem ukončení první světové války a vítězné proletářské revoluce z roku 1917 v Rusku, propukalo revoluční hnutí na různých místech Evropy. Obzvláště silné bylo v Německu, Maďarsku a v naší republice, kde vznikaly v průběhu roku 1919 tzv. „republiky rad“. Byly však brzy potlačeny.

V některých zemích přerostla stávková hnutí dokonce v mohutné generální stávky. Tak tomu bylo i v prosinci roku 1920 v Československu. Prosincová generální stávka byla vyvrcholením revoluční vlny v nedávno vzniklém státě.

Záměrem této práce je poskytnout všeobecný přehled revolučních událostí z let 1918 – 1920, které probíhaly po celém území tehdejšího Československa a zároveň přiblížit revoluční léta v mém rodném regionu – Kralupsku. Dělnická třída totiž tvořila v Kralupech nad Vltavou a jeho okolí poměrně velkou část obyvatel. S výstavbou průmyslu a dopravy tak souvisel i rozvoj dělnického hnutí. Veškeré aktivity dělníků v tomto regionu byly navíc silně propojeny s centrem nejsilnějšího revolučního dění – s nedalekým Kladnem, které je v práci také často zmiňováno.

Tématika práce je opřena o řadu publikované literatury a pramenů. Především bych chtěla zmínit knihu Věry Olivové – Dějiny první republiky, Antonína Klimka – Velké dějiny zemí Koruny české 1918 – 38 či Boj o Hrad a další. Dělnickým hnutím na Kralupsku se zabývali Čestmír Knobloch, Antonín Robek a Otakar Špecinger, jejichž příspěvky můžeme nalézt v Kralupských vlastivědných sbornících. V Městském archivu na Mělníku lze nahlédnout i do písemně zpracovaných vzpomínek přímých účastníků, kteří popisují průběh prosincové

generální stávky, důvody její porážky a politické procesy, které po ní následovaly. Ve většině případů jde však o vzpomínky značně podbarvené komunistickými idejemi účastníků.

Metodické využití těchto revolučních událostí je velice rozsáhlé. Na pozadí celkové situace se proto pokusím přiblížit revoluční vývoj v mém blízkém okolí.

2 Vznik a rozvoj „marxistické“ levice v sociálně demokratické straně

Dne 28. října 1918 byla vytvořena samostatná Československá republika. Za necelý měsíc, 14. listopadu, bylo na prvním zasedání Národního shromáždění jednomyslně usneseno, že nový stát bude republikou a jednomyslně, aklamací byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk prvním prezidentem této republiky. Národní shromáždění zvolilo též aklamací první vládu nově vzniklého státu. Ministerským předsedou se stal Karel Kramář, ministrem zahraničí Edvard Beneš a ministrem vojenských Milan Rastislav Štefánik. Kramářova vláda byla sestavena ze všech českých a slovenských politických stran a na základě toho byla vláda prohlášena za tzv. „všenárodní koalici“, která trvala od 14. listopadu. 1918 do 8. července 1919. V tabulce, která je součástí přílohy (Příloha č. 1) můžeme vyčíst podrobné rozložení ministerstev v Kramářově všenárodní koalici.

Právě proto, že všechny strany vytvořily koalici, byl v parlamentu znemožněn vznik opozice. V této vládě obsadili sociální demokraté tři ministerská křesla – ministerstvo spravedlnosti (František Soukup), školství (Gustav Habrman) a sociální péče (Lev Winter). Stejný počet ministerstev připadá i národním socialistům. Ti získávají ministerstvo národní obrany, pošt a zásobování. Již 12. listopadu 1918 vytvořila sociálně demokratická strana společně s národně sociální stranou Socialistický blok, jehož cílem bylo budování republiky společně s ostatními stranami.

T. G. Masaryk byl krátce po svém uvedení do úřadu prezidenta konfrontován mnoha komplikacemi a obtížemi uvnitř státu. Mezi ně patřila především kritická hospodářská situace po první světové válce a s ní související sociální problémy. Dochází navíc k stále častějším sociálním nepokojům. V zemi byl po válce tíživý nedostatek základních potravin a oblečení, obrovsky rostla nezaměstnanost. Ke konci války zemi navíc zachvátila pandemie tzv. španělské chřipky, která zavinila smrt mnoha občanů především z řad chudiny.

Prohlubovala se sociální propast mezi válkou zchudlým obyvatelstvem a válečnými zbohatlíky. Vlastníci luxusních bytů byli dokonce ze svých domovů vyháněni. Existovala tzv. organizace „Černá ruka“, proti které se bála zakročit i policie. Ta obsazovala luxusní byty a vyhazovala z nich majitele s odůvodněním, že jsou potřebnější pro chudinu. Byty byly následně rozkradeny a ve většině případů rozprodávány těm, kteří za ně nabídli více – často i původním majitelům. Dělnictvo se tak záhy začalo dožadovat splnění svých požadavků – hospodářských a sociálních reforem. Byly vytvářeny „závodní výbory“, které později

rozhodovaly o chodu a vedení závodů (vyhazovaly např. nepohodlné pracovníky). Proletariát si dokonce mnohde sám zaváděl osmihodinovou pracovní dobu.

Revoluční vlna procházela celou Evropou a podnikatelé si proto nemohli v tomto období dovolit použít proti dělníkům tvrdších opatření, které by zajistily jejich poslušnost. Z praktických důvodů byla v prosinci 1918 uzákoněna osmihodinová pracovní doba či např. zavedena státní podpora v nezaměstnanosti, ochrana nájemníků apod. Vláda však nemohla připustit splnění takových požadavků, které by znamenaly socializaci – tedy znárodnění základních výrobních prostředků či provedení pozemkové reformy ve prospěch bezzemků a drobných rolníků.

Nezaměstnanost se stala dalším problémem, který vláda musela řešit. Na začátku ledna 1919 bylo evidováno 228. 000 nezaměstnaných, v dubnu téhož roku se počet nijak rapidně nesnížil. 10. prosince proto přijalo Národní shromáždění souhlas pro státní podporu v nezaměstnanosti, ovšem podpora byla stanovena na pouhé čtyři koruny denně, z kterých se však nedaly pořídit ani základní potřeby nutné pro život. Bída souvisela též s náhlým obrovským růstem cen a oproti tomu malým nárůstem mezd. Nebyly ani stanoveny oficiální přiděly, což způsobilo nárůst lichvy s potravinami – tzv. „keřasení“. Mnohdy byly ovšem srovnávány současné ceny s cenami před válkou a při srovnání se pak uváděly násobky mnohem vyšší.

„Margarin a sádlo byly údajně 46x dražší, mýdlo 51x, mouka 47x, cukr 24x, vepřové maso 25x dražší než v roce 1914.“¹

Proti revolučním vlnám se snažilo Československo čelit pomocí hesel jednoty národa či spojení všech tříd. Někteří však věřili, že spolu s národním osvobozením přijdou i sociální změny v nově vzniklém státě.

2.1 Vývoj na Kralupsku po 1. světové válce

Vzpomínky některých bídou a hladem postižených občanů Kralup nad Vltavou a nedalekých vesnic můžeme vyčíst v Kralupských vlastivědných sbornících:

„V každé obci několik chudobných poznávalo o suchém chlebu dobrotu kapitalistického státu, desítky žebráků chodily naším okresem, otrháni stávali v Kralupech před nádražím, na rohu před spořitelnou, v létě zastavovali s nataženou dlaní a smutnými očima v parku za

¹ Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918 – 1938), s. 51

kralupskou farou ty, kdož se šli koupat k Vltavě. Dlouholetý starosta Kralup Josef Vaniček vzpomíná, jak bylo roku 1919 v Kralupech 28 chudých a dostali 2504 K podpory, tudíž připadlo na jednoho chudáka 7, 30 K měsíčně.“²

Na mnoha místech se brzy začaly ozývat hlasy dožadující se splnění socialistických požadavků. Nejvýrazněji to bylo vidět v revolučním Kladně. Výjimkou však nebyly ani Kralupy nad Vltavou. Po té, co byly zrušeny staré volební okresy, spadaly Kralupy pod lounskou župu, kterou ovládala levice.

„Události na revolučním Kladensku a zejména ustavení dělnických rad včele s Ústřední dělnickou radou našly proto v Kralupech n. Vlt. bezprostřední odezvu. V továrnách a dílnách byl zaváděn osmihodinový pracovní den, volalo se po socialisaci průmyslových závodů a po parcelaci půdy.“³

V Kralupech se již 5. listopadu 1918 konala schůze, která požadovala, aby sociálně demokratická strana prováděla důsledně socialistickou politiku. Zároveň se na schůzi brojilo proto lichvě. Další podobná shromáždění a „hladové bouře“ jsou zaznamenávány na celém území Československa. V dnech 2. a 3. listopadu vypukly v Ústí nad Labem, Chomutově, Liberci a Sokolově. O chvíli později také např. v Moravské Ostravě a na Moravském Slovácku. Tyto stávky a nepokoje se obrátily především proti těm, kteří byli nejbližší po ruce – tedy proti obchodníkům a lichvářům s potravinami. Nenávisti vzbouřených dělníků a obyvatel se však nevyhnulo ani židovské obyvatelstvo či nadřazení v podnicích a továrnách, kteří dříve přísně udržovali kázeň a pořádek na pracovištích.

Pro zajímavost bych ráda uvedla tabulku (Příloha č. 2), z které můžeme vyčíst hranice mezd pracujících z přelomu dubna a května roku 1919. Tuto výši lze brát pouze jako orientační, neboť se neustále měnila z měsíce na měsíc a pro jednotlivá odvětví byla různá i v různých částech republiky. S jistotou ovšem můžeme tvrdit, že ve srovnání s rokem 1913 se výše mezd prudce snížila.

Nejlépe placení byli těžce pracující horníci. I jejich mzdy se ovšem lišily v závislosti na tom, jakou konkrétní práci v dole vykonávali. Nejvyšší mzdy v tomto odvětví dostávali havíři a střelci, nejnižší naopak mladiství a ženy na haldě. Nejhůře placení byli zemědělstí dělníci –

² Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 82

³ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 13 - 14

„koňáci, voláci, krmiči, skotáci a děvečky“. Dělníci dostávali velice nízké mzdy a zpravidla z nich přežívali „ze dne na den“. Také platy některých státních zaměstnanců jako např. učitelů, úředníků či zaměstnanců drah byly nízké.

Abychom viděli, co si za vydělané peníze mohli pracující koupit, můžeme se opět podívat na orientační tabulku (Příloha č. 3) s cenami potravin z dubna roku 1919. Stanovené rozmezí odpovídá rozpětí cen na přidělovém trhu a na trhu černém.

2.1.1 Rozpory uvnitř sociální demokracie

Sociální demokracie musí v tomto období čelit rozporům mezi revolučním bolševizujícím křídlem a státotvorným proudem. Nadšení z vytvoření samostatného československého státu a vydobyté svobody tak velice rychle vyprchalo a vystřídala ho skepse a zklamání ze stávajících poměrů, narůstala sociální netrpělivost.

Ve dnech 27. až 30. prosince 1918 se konal XII. sjezd sociální demokracie. Zazněly zde hlasy, které kritizovaly dosavadní postup pravicového vedení strany a varovaly před spoluprací pravice s buržoazií. Žádaly zároveň využití zkušeností bolševiků s třídním bojem. Uvnitř strany se tak začala vyhraňovat revoluční bolševická skupina. Vytvářela se levá opozice, jejímiž čelnými představiteli byli např. Bohumír Šmeral, Antonín Zápotocký, Josef Hybeš a další. Antonín Zápotocký, v té době zástupce horníků na Kladně (Kladno bylo hlavním revolučním centrem) žádal, aby „*sociální demokracie přestala jíti směrem všennárodním, ale aby se dělala politika socialistická, proletářská.*“⁴

Tvořící se opozici dále podporovali komunisté (bývalí zajatci), kteří se vraceli ze sovětského Ruska. Státotvorné vedení sociální demokracie se tyto nově příchozí komunisty, kteří přinášeli zprávy o průběhu bolševické revoluce, snažilo vyloučit z členství ve straně – neúspěšně. Pravice dokonce žádala vládu, aby se zabývala otázkou vyloučení legionářů – komunistů. Levicoví představitelé naopak přijímají přímé účastníky ruské revoluce s otevřenou náručí a dávají jim možnost informovat o ruských událostech své ostatní členy. Dochází tak k dalšímu střetu mezi pravicovým vedením sociální demokracie a jeho levicí.

V únoru 1919 začala vydávat revoluční levice pod vedením Bohumíra Šmerala časopis Sociální demokrat, v jehož prvním čísle byl vytyčen hlavní cíl levicového hnutí – vznik socialistické republiky. Redakce časopisu burcovala k třídnímu boji. Časopis informoval o

⁴ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 80

událostech v sovětském Rusku a propagoval zkušenosti ruské revoluce. Kritizoval také buržoazní a reformistickou politiku v Československu.

3 Krize všennárodní koalice na začátku roku 1919

Počátkem února 1919 se zostřují také spory mezi radikálními socialisty a ostatními občanskými stranami – zejména s agrárníky. Dochází k první krizi ve všennárodní koalici. Spory se týkají především otázky pozemkové reformy. Agrárníci v čele s Antonínem Švehlou jsou pro dělení velkostatků, zatímco socialisté jsou pro sdružení velkostatků a jejich následnou socializaci. Vedou se dále sporné diskuse o tom, kolik půdy má být vyvlastněno, komu má být získaná půda přidělována či např. kolik půdy má být vůbec vlastněno. Rozpory se týkaly také shromažďovacího zákona. Socialisté chtějí, aby se konaly veškeré schůze a shromáždění bez oznámení úřadům, proti čemuž se ovšem staví ostatní strany. V polovině dubna je přijat tzv. „záborový zákon o pozemkové reformě“. Agrárníci nakonec prosadili výši záboru, o které se vedly časté diskuze, na 150 hektarů zemědělské půdy a na 250 hektarů veškeré půdy. Dále byl ustaven Státní pozemkový úřad, jehož místa obsadili hlavně agrárníci. Koncem dubna se pak agrární strana přejmenovala na svůj sjezdu na Republikánskou stranu československého venkova.

Idylická spolupráce všennárodní koalice spěje neodvratně ke svému konci, sociální demokracie se přestává shodovat se stranami ostatními. Uvnitř strany dochází navíc k stále častějším náporům revoluční levice, z které se postupně vyvíjela marxistická levice sociální demokracie. Významnou úlohu pro formování této levice měl vznik III. Komunistické internacionály v březnu roku 1919 založené z podnětu V. I. Lenina v Moskvě. Jejím hlavním úkolem bylo rozšíření zásad bolševické revoluce do celého světa, rozbití kapitalistické společnosti a vznik společnosti, ve které by nebyly žádné sociální rozdíly. Komunistická internacionála si představovala vznik komunistických stran v jednotlivých státech, které by byly centrálně řízeny a usměrňovány z Moskvy. Výbuchy bolševického hnutí daly vzniknout 27. března též Maďarské republice rad a 16. března Slovenské republice rad. O něco později byla vyhlášena republika rad také v Sasku a Bavorsku, s nimiž bylo ve spojení také rakouské revoluční hnutí. Proti Maďarské republice rad se postavila buržoazie v čele se Sokoly.

3.1 Kralupské nepokoje

Kralupští Sokolové proti maďarské revoluci také brojí. Levice, která v této chvíli cítila, že by měla do situace zasáhnout a revoluční vystoupení dělníků v sousedních zemích podpořit, však v této době nebyla dost organizačně silná. Oproti tomu rostla síla četníků. Ti začali zatýkat některé levicové představitele, kteří se snažili rozvrátit pořádek v zemi. Na Kladně byl např.

zatčen čelní představitel levice Antonín Zápotocký. Na Kralupsku pak jeden z obránců maďarské revoluce Jaroslav Süßmilich. Svobodné slovo dne 7. června 1919 píše:

*„Süßmilich štvě surově proti československému vojsku a vybízí, aby nikdo nenastupoval vojenskou službu na Slovensko, poněvadž prý tam vedeme bratrovražedný boj proti socialistům maďarským. Vojáci pak, pokud jsou ve službě, nabádáni jsou k dezerci a k odepření poslušnosti. Rodné brázdy přímo jásají, když je obhájce maďarské komuny zatčen...Komunista Süßmilich odvezen byl četnictvem eskortou do Terezína. Jest čas, aby vláda silnou rukou počala vládnouti a chránila majetek občanů před propagandou bolševicko – komunistickou.“*⁵

Vláda se ocitá v krizi především kvůli sociálním a hospodářským problémům. Zboží bylo stále málo a ceny potravin narůstaly. To se projevuje nepříznivě především v průmyslových oblastech, ve kterých se zvedají vlny odporu mezi širokými masami dělnického obyvatelstva. Velkou nespokojenost lze zaznamenat i u dělníků v Kralupech nad Vltavou, o níž jsem se už krátce zmínila.

*„Již 5. listopadu byla ve všech závodech mezi třetí a čtvrtou odpolední hodinou zastavena práce a dělníci se odebírali na manifestaci. Do sálu se vešla sotva jedna čtvrtina účastníků. Proto místo manifestace byl uspořádán tábor lidu před pivovarem, na němž referoval redaktor Josef Stivín (byl redaktorem Práva lidu). V referátu volal důrazně po socialistických požadavcích, po jejich uskutečňování a velmi ostře útočil na lichvu. Tábor lidu vyústil v závěru v nejostřejší potírání lichvy.“*⁶

Tyto vlny nespokojenosti zasáhly střední Čechy včetně Kralup i počátkem roku 1919. Propukají další „hladové bouře“, protože lidé přestávají věřit, že je vláda schopna situaci zlepšit. Na počátku ledna 1919 se ozývají např. horníci v Příbrami, Kladně, Plzni či Praze.

Dne 8. ledna 1919 se v Kralupech opět demonstrovalo proti lichvě. Byly ovšem zároveň utvářeny dělnické hlídky, které měly zabránit drancování obchodů, neboť to bylo v rámci nespokojenosti očekáváno. Na Kralupsku a Kladensku mnozí dělníci zahajují boj za zlepšení sociálních poměrů.

⁵ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 19

⁶ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 37

„Lid si vynucoval prodej za snížené ceny a proti temným živlům, pokoušejícím se zneužít nespokojenost k drancování, stavěl dělnické hlídky. Tak tomu bylo např. v Kralupech n. Vlt., Slaném a jinde.“⁷

„Hladové bouře“ postihují i okolní města Kralup. Dne 9. ledna 1919 nejen v Kralupech, ale i ve Slaném, na Kladně či ve Zlonicích přerostly bouře do rabování obchodů. V Kralupech se po tomto činu objevily vyhlášky, které vyzývaly občany ke klidu:

„Jest politování hodno, že také naše město stalo se dějištěm nepřístojností, činů nezákonných, loupeží. Všichni řádní občané musí jednat toto zavrhnout a přičiniti se ze všech sil, aby podobné zlořády se neopakovaly. Tyto nepřístojnosti byly hlavně nekalými cizími živly způsobeny a nutno proto o to se starati, aby jim v tomto bylo co nejrozhodněji zabráněno. Varuji domácí obyvatele, aby nedalo se strhnouti těmito provokatéry k těmto nekalým činům a aby v příštích dnech jen z nutných příčin na ulici vycházelo. Zakazuji všeliké shromažďování na ulicích a veřejných místech vůbec a bezúčelné zdržování se tamtéž po páté hodině odpolední. Po sedmé hodině jest dovoleno pouze z nejn nutnějších důvodů po ulici přecházeti. Kdo by proti této vyhlášce jakýmkoliv způsobem jednal, bude co nejprísněji potrestán příslušným soudem.“⁸

Do Kralup byl také pozván kapitán americké výzvědné služby Voska, který měl ve státě plnit různé politické úkoly. Jeho úkolem v Kralupech bylo uklidnit masy občanů a nabádat je ke klidnému a pokojnému jednání. Dne 18. ledna 1919 se stal hlavním řečníkem kralupské schůze. Hovořil na ní proti lichvaření, nabádal k zastavení protestů nezaměstnaného lidu a odsuzoval také obohacování se bez práce. Hovořil dále o tom, aby byl lid s vládou trpělivý a vyčkal na zlepšení situace, které se vládě za pouhé tři měsíce svého úřadování prozatím nepodařilo.

Pod tlakem protilichevních demonstrací se vláda rozhodla stanovit maximální ceny potravin a základného zboží. Přesto však lichva bujela i nadále. V některých městech se povaha demonstrací přeměnila v protižidovské pogromy.

⁷ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 37

⁸ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 13

Na vesnicích se dostávají do popředí otázky cen potravin, mezd a půdy. Na Kralupsku není agrární strana v oblibě, a proto je založena „Pokroková strana venkova“, která je jakousi pobočkou agrární strany a má získávat hlasy dělníků a zemědělců pro potřeby agrárníků. Začínají vydávat dokonce časopis „Rodné brázdy“, který však neměl ohlas ani mezi dělníky, ani mezi zemědělci, kteří se orientovali spíše na stranu sociální demokracie. V únoru 1919 si volí národní demokracie nový výbor, v kterém je celá „kralupská smetánka“ a všichni fabrikanti.

Československá strana národně socialistická začíná také vydávat noviny „Kladenský republikán“. V prvním čísle si stanovuje hlavní cíl – totiž bojovat proti bolševismu. Snaží se zapůsobit na dělníky v Kladně i Kralupech, ovšem také bez většího úspěchu. Na boj s dělníky se připravuje také Sokol, který začíná své členy cvičit se zbraní.

3.1.1 Příchod komunisty Aloise Muny

K dalšímu střetu mezi pravicovým vedením sociálně demokratické strany a levicí došlo v otázce legalizace československých komunistů, kteří se vrátili začátkem prosince 1918 z Ruska. Komunistům bylo nakonec povoleno vstupovat do sociálně demokratické strany, ovšem museli slíbit, že opustí ruské a berlínské metody boje za socialismus. Levicový proud v sociální demokracii přijímal účastníky ruské revoluce a na některých schůzích jim dal i možnost informovat členy o událostech v Rusku. Známou schůzí bylo setkání uskutečněné 12. ledna 1919 na Kladně, na které hovořil Alois Muna.⁹ Na Kralupsku se stal propagátorem říjnové revoluce v Rusku Jaroslav Süsmilich z Ouholic, na Mělnicku např. Bedřich Šťastný. Sociální demokrat Josef Stivín uveřejnil článek, který promlouvá k vracejícím se českým komunistům. Je sice proti komunistickým metodám, ale chce komunistům poskytnout jakýsi agitační vliv ve straně. Komunisty vítal také Bohumír Šmeral, který v nich však spatřuje pouze své spolubojovníky proti pravicovému vedení sociální demokracie. Šmeral za tímto účelem přivítal i Aloise Munu.

„Jeho poměr k ruské revoluci nebyl ještě hotov, ale viděl v Munovi vítaného nepřítele svých nepřátel a motiv, který může rozbouřit city dělnické třídy. Hned při první rozmluvě s ním mu radil, aby se nepokoušel o zakládání samostatné komunistické strany. Tehdy již v něm uzrál

⁹ Alois Muna se stal v letech 1918 – 1919 představitelem komunistické strany na Rusi. Roku 1919 přišel do Československa a založil sekci Komunistické internacionály. Stal se také jedním z nejznámějších reprezentantů marxistické levice v sociální demokracii na Kladensku, který spoluzakládal komunistickou stranu Československa.

úmysl: znovu se pokusím o dobytí sociální demokracie. A tak skládá ruku na Munovu hlavu a myslí si: tebe mám rád.“¹⁰

Pravice strany si ovšem uvědomovala nebezpečí agitace těchto komunistů, navíc se ze západu ozývaly zprávy a nebezpečí šířícího se bolševismu v Československu, které by mohlo mít negativní vliv na rozhodnutí o hranicích státu na mírové konferenci v Paříži. Proto vedení sociální demokracie navrhuje rezoluci, která má přijmout rozhodnutí o dalším působení komunistického agitátora Muny, dále pak o otázce demokracie a diktatury. Dne 15. ledna 1919 tak byla přijata většinou 25 hlasů proti 20 hlasům rezoluce, ve které se psalo:

*„Alois Muna prohlašuje se za stoupence komunistického hnutí, nikoli tedy za člena československé sociálně demokratické strany dělnické. Po svém návratu z Ruska skutečně také Muna do naší strany nevstoupil, naopak jeho agitace směřuje k tomu, aby vedle naší strany a proti ní vyvolal v život stranu novou, komunistickou...Naše strana nemá a nechce mít ničeho společného s taktikou ruských bolševiků a německých spartakovců, která vede stát i třídu dělnickou jenom do zkázy a neštěstí a prolévání dělnické krve v bratrovražedných bojích... Kdo chce budovat samostatnou bolševickou stranu, je odpůrce sociální demokracie. Žádáme proto všechny organizace a listy stran, aby se nepropůjčovaly napříště agitaci, která je namířena také proti sociálně demokratickým idejím i proti sociálně demokratické straně, a která by Československou republiku a dělnictvo mohla uvrhnout do zmatků a škod...“*¹¹

Ve výkonném výboru tak byla tato rezoluce těsnou většinou pravicových přívrženců prosazena, ovšem to nijak nezabránilo levicovému prosazování Munových myšlenek. Na Kladně byla tato rezoluce ihned prohlášena za „osudnou chybu“ výkonného výboru.¹² Muna se po tomto prohlášení přesunul na Kladno, které pro něj bylo strategicky výhodnějším místem pro propagaci svých idejí.¹³ Legální vedení se dokonce na Kladně obávalo prosadit své usnesení a pouze posílalo na Kladno své řečníky, kteří tam měli s Munou zápasit o přízeň kladenských obyvatel.

¹⁰ Peroutka, Ferdinand: Budování státu I., s. 362

¹¹ Peroutka, Ferdinand: Budování státu I., s. 361

¹² Peroutka, Ferdinand: Budování státu I., s. 362

¹³ Kladno bylo v té době místem hlavní těžby uhlí a místem největšího působení proletářů

Mezitím ovšem dochází k dalšímu napětí uvnitř všennárodní koalice. Edvard Beneš, který byl v té době na mírové konferenci, je o neshodách uvnitř vlády informován, a proto vyzývá k jednotě národa. Zasílá pokyny svému zástupci B. Štěpánkovi, který je dne 13. 3. 1919 tlumočí vládě:

*„Jakékoliv vyhlášení dnes, že je parl.(amentní) a vládní krize, je zločinem ze stanoviska zahr.(aničního). Mírová konference je v kritické fázi a Beneš na ní musí být nadále pokládán za tlumočnicka jednomyslné vůle národa.“*¹⁴

V dubnu dále E. Beneš zasílá do republiky návrh na vnitropolitické uspořádání státu. Vyzývá k vytvoření socialistického bloku ze všech státoprávních levicových stran, který by spolupracoval s ostatními stranami. Zároveň se vyslovil pro některé socialistické reformy. Přesto, že k vytvoření bloku nedošlo, mezi socialistickými stranami existovalo jakési volné spojení. Sociální demokraté dokonce vytvořili kompromis společně s agrárníky a byla tak navázána užší politická spolupráce.

¹⁴ Klimek, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny České XIII, s. 111 – 112

4 Květen 1919 v Kralupech nad Vltavou a okolí

Bylo 1. května roku 1919. V Kralupech nad Vltavou se zúčastnilo prvomájového průvodu sociálně demokratické strany 12 tisíc lidí. V tomto měsíci též sílí boj proti hladu, bídě, nedostatku surovin (především uhlí, které se vyváželo do Rakouska) a lichvě.

22. května dochází v Praze k „hladovým bouřím“. Stávkují nejen průmysloví dělníci, ale i zemědělští pracovníci. V průvodech byly nesený figuríny „keřasů“ a šibenice a byla volána hesla jako „smrt keřasům“ či „sláva socialistické republice“. Davy lidu zastavovaly u neoblíbených obchodníků, kteří museli přísahat, že nebudou zboží předražovat. Na některých místech dokonce vlály rudé prapory.

V měsíci květnu a červnu lidé projevují svou nespokojenost s hladem, bídou a bojují proti „keřasení“. Kladenský republikán, který vydávala Československá strana socialistická, o situaci píše takto:

Zastavení výplaty podpor v nezaměstnanosti. Nařízením ministerstva sociální péče ke dni 3. května jest zastavena výplata podpor v nezaměstnanosti v soudním okrese kralupském dnem 30. dubna 1919. Nařízení toto vydalo ministerstvo na popud demobilizačního výboru v Kralupech. Bohužel, nezaměstnanost je stále veliká. Ve stavebním oboru se vůbec nepracuje, až na nepatrné výjimky v kovoprůmyslu činnost nepatrná a co nejhoršího, zdejší továrny zaměstnávají samé učně, rafinerie minerálních olejů trpí nedostatkem surovin, lihovar zase vůbec kampaň nezahájil pro nedostatek uhlí, zaviněný vinou ředitele Schika, který pro své protidělnické jednání na nátlak dělnictva své místo nucen je opustit.“¹⁵

V kralupském regionu docházelo k stávkám např. v Mikovicích, Tursku, Neuměřicích, Slatině a jinde. Z hlášení okresního hejtmána Herrschera se dozvídáme, jak bouře na Kralupsku probíhaly. Dne 14. května 1919 se na místní kralupský úřad dostavila deputace kralupských žen:

„deputace kralupských žen žádala odstranění všeobecné drahoty. Mluvíci jejích prohlásila, že žádají, aby konečně byly kroky nutné k odstranění drahoty předmětů nezbytně nutné potřeby

¹⁵ Kladenský republikán, 1919, č. 17, s. 5

učiněny, poukazovala, že ohledně zlevnění látek, prádla a obuvi nestalo se posud nic a podotkla, že trpělivost lidu pracujícího jest již nejvýše napjatá.“¹⁶

Dále ženy oznámily, že dne 21. května bude ve všech závodech v Kralupech zastavena ve čtyři hodiny odpoledne práce po dobu jedné hodiny a bude se konat tábor lidu. K tomu také skutečně došlo. Účast byla dokonce tak veliká, že se dělníci nevešli do pivovarské restaurace (zde se tábory většinou uskutečňovaly) a tábor lidu se musel konat venku. V dalším hlášení ze dne 31. května 1919 hejtman Herrscher píše:

„Vyhovujíc hořejšímu výnosu oznamuji, že den 21. května 1919 pořádáno bylo v Kralupech všeobecně přístupné shromáždění lidu s programem Pryč s drahotou a lichvářstvím. Aby pak dělnictvo dodalo váhy projednávání předpisů proti lichvě a drahotě, zahájilo ve 4 hodiny odpoledne demonstrační stávkou a odešlo z továren korporativně na tuto schůzi, jež se měla odbyvati v pivovarské restauraci v Kralupech. Jelikož však pivovarská restaurace nemohla pojati tolik účastníků, byl zahájen tábor lidu před pivovarskou restaurací. Mluvil člen Národního shromáždění Brodecký. Kritizoval jednání vlády, která posud nestarala se o odstranění drahoty a upozorňoval, nepůjde – li to jinak, že si zlevnění cen dělnictvo vymůže jinak. Po táboru se účastníci v klidu rozešli.“¹⁷

Pamětník Stanislav Kettner vzpomíná, jak došlo na Kralupsku dne 25. května k dalším demonstracím:

„25. května 1919 jsem šel s průvodem revolučně nadšených dělníků po silnici do Turska. Za hřbitovem blízko statku Nechošť se náš kralupský průvod spojil s dolanskými. V čele byla nesena skutečná šibenice i s oprátkou. Po táboru lidu na dvoře velkostatku v Tursku měli majitelé panství s oprátkou na krku přísahat všem lidem, že již nebudou vykořisťovat. Co se však stalo! Na tribunu vystoupil řečník z Prahy – řečník Černovský. A že jsme všichni bratři, že místo přísahání pod šibenicí budeme sázet slovanskou lípu. Byl lidem umlčen a rychle zmizel.“¹⁸

Demonstrace a stávky otřásají celým státem. Na Kralupsku, Kladensku a v dalších průmyslových městech se v těchto dnech aktivizují dělníci, zemědělci, ale např. i vesnická

¹⁶ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VI/17

¹⁷ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 17

¹⁸ Kettner, Stanislav: Vzpomínky – Kralupské vlastivědné sešity, s. 70

chudina. Proti hladu a bídě se stávkuje dále např. v Mileticích. Dne 30. května 1919 se zde čeledínové a děvečky postavili proti svým zaměstnavatelům. V některých stávkách lze mnohdy dokonce zaznamenat rozpory levicového a pravicového křídla sociální demokracie. Právě v Mileticích je např. napaden důvěrník sociální demokracie Betka, když je nazván „stávkokazem“ a „agentem pravičáků“. Stávky se pokouší pokojně ukončit četnictvo či různé komise, působící při politické okresní správě. Ministerstvo zemědělství píše mj. o miletické stávce následující:

*„Ministerstvo zemědělství žádá co nejdůtklivěji, aby jakékoliv násilnosti stávkujících dělnictva zemědělského, a to zvláště proti druhům, kteří jsou k práci ochotni, nebyly v žádném případě dále trpěny.“*¹⁹

¹⁹ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 19

5 Obecní volby a jmenování vlády rudo - zelené koalice. Projevy nespokojenosti dělníků

Atmosféra mezi dělníky je velmi napjatá. Stále častěji se ozývají hlasy toužící po socialistickém státě. Pobouření dělníci jsou pravicovými socialisty nabádáni, aby vydrželi do blížících se voleb, ve kterých se mohou podílet na změně složení vlády.

Dne 15. června 1919 se konají obecní volby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (mimo sporných území: Valticko, Vitorazsko, Hlučínsko a část Těšínska). Na Slovensku se volby konat nemohly, protože část Slovenska byla okupována maďarskou rudou armádou a na zbytku území byla „suspendována občanská práva“. Volby se nemohly konat ani v Podkarpatské Rusi. Socialisté vstupují do voleb s heslem: *“První velká bitva socialismu s kapitalismem bude se bojovat v obecních volbách.”*²⁰

Ještě před volbami dochází k události, která upevnila levicové přívržence sociální demokracie v přesvědčení, že stát pronásleduje socialisty, aby ovlivnil demokratické volby. Byl totiž zatčen Alois Muna, který byl napojen na komunisty v Maďarsku, Rakousku a Československu a snažil se pomocí nich zasáhnout do dění ve státě. Společně s Munou byl zatčen i Antonín Zápotocký, který byl však záhy propuštěn. Muna byl propuštěn pro nedostatek důkazů o rok později.

Ve volbách zvítězila sociální demokracie se ziskem 29,80% hlasů (922 tisíc hlasů). Na druhém místě se umístila agrární strana s 21,36% (661 tisíc hlasů), dále českoslovenští socialisté spojení s pokrokovou stranou, kteří získali 15,93% (493 tisíc hlasů), za nimi následovali lidovci s 9,7% hlasů a národní demokraté – 8,2%. I přes velký úspěch ve volbách ovšem socialisté nedosáhli takové většiny, která by jim umožnila naplnění jejich socialistických myšlenek. Přesto jejich vítězství potvrdilo, že jsou největší stranou.

*„Z velkého počtu hlasů, odevzdaných pro tuto stranu, mluvila hmotná bída doby, trapný úpadek živobytí, do něhož většina lidu byla vržena. Socialismus sliboval okamžitou pomoc, přicházel s velkými reformními plány a voličstvo tím bylo přilákáno.”*²¹

²⁰ Peroutka, Ferdinand: Budování státu II., s. 657

²¹ Peroutka, Ferdinand: Budování státu II., s. 658

Na základě výsledků voleb odstupuje Kramářova vláda a prezident T. G. Masaryk jmenoval novou vládu. Otázkou zůstává, kdo se ujme po Kramářovi funkce ministerského předsedy. Z výběru je vyloučen A. Němec (věnuje se příliš stranictví), F. Soukup a R. Bechyně (byl zapleten do korupčních skandálů). Několik dní po komunálních volbách nabídl sám Masaryk premiérské křeslo Švehlovi, který však upřednostnil raději řízení ministerstva vnitra. Ministerským předsedou se nakonec stává redaktor a poslanec za sociální demokracii Vlastimil Tusar. Ve jmenovacím dopise prezident zdůrazňuje, že Tusarovo zvolení ministerským předsedou odpovídá rozhodnutí většiny ve sněmovně a tudíž není jeho osobním rozhodnutím. V dopise Tusarovi píše:

*„Pane poslanče Tusare! Z dohody vedoucích stran dostává se Vám předsednictví nového ministerstva. Nemusím vykládat, jak důležité a odpovědné je Vaše místo, dávající vedení vlády poprvé socialistovi.“*²²

Nakonec ovšem Masaryk překonává nedůvěru k Tusarovi, který se ukazuje jako rozhodný, schopný a energický politik.

Namísto všennárodní koalice je vytvořena tzv. „rudozelená koalice“, která je složená ze sociálních demokratů a agrárníků. V Tusarově koalici měli ovšem socialisté nad agrárníky převahu (socialisté měli v kabinetu osm ministrů, zatímco agrárníci jen čtyři).

5.1 Kralupské výsledky voleb

Ve volbách v průmyslových oblastech, k nimž patřily i Kralupy nad Vltavou, je podpora sociální demokracie o něco vyšší. Nejvíce hlasů získala v okresech Slaný, Kladno, Žižkov a Kralupy. Na Kralupsku zaznamenala sociální demokracie dokonce přes 60% hlasů. Toto ohromné vítězství se odrazilo v Kralupech i ve složení okresního úřadu. Ze dvanácti radních je zde přes polovinu sociálních demokratů. Starostou je proto zvolen sociální demokrat Josef Vaníček. V Praze zvítězila Československá strana socialistická a primátorem se stal až do roku 1937 Karel Baxa.

²² Peroutka, Ferdinand: Budování státu II., s. 731

Na výsledky voleb a na to, co se odehrálo na Kralupsku po nich, vzpomíná Jaroslav Süsmilich z Ouholic:

„Výsledek voleb byl, že jsme všude získali absolutní většinu hlasů a že jsme ve všech obcích měli naše starosty. Tak jsem se i já stal obecním starostou. Byl jsem však velmi překvapen, když se do ustavující obecního zastupitelstva dostavil velkostatkář Kamža z Podhořan na základě práva vilirního, podle něhož on sám sebe zvolil...Dlouho jsem tedy nestarostoval, neboť mě okresní hejtman Herrscher po dohodě s předsedou okresu, a to byl náš poslanec „soudruh“ Biňovec, suspendoval a tím zbavil úřadu starosty. Jako důvod uvedl, že na místo, abych pečoval o klid a pořádek v obcích mně svěřených, pobuřuji obyvatelstvo. Mé odvolání bylo řešeno přes „soudružskou“ odvolací kancelář dr. Eisnera, zastupoval mne přímo „soudruh“ dr. Rosenzweig k zemskému výboru a k ministerstvu vnitra. Tam za přímé účasti ministra Švehly, ministerského předsedy „soudruha“ Tusara, našeho poslance „soudruha“ Biňovce, mého právního zástupce a mne bylo jednáno. Antonín Švehla z relace okresního hejtmána Herrschera stručně informoval Tusara, co jsem za buřiče, načež se předseda vlády do mne pustil jako do kluka. Když jsem se chtěl bránit, křikl na mne, abych mlčel, a když jsem přesto řekl: „dovol soudruhu, abych...“ více jsem říci nemohl, neboť Tusar na mě řval, že tady není žádný můj soudruh, abych mu netykal, že je soudruhem, když přijde na schůzi, tady je předsedou vlády. Řekl jsem mu přímo, že se na takové soudruhy můžeme vy...a šel jsem pryč. Na tento výstup do smrti nezapomenu. Moje suspense byla zrušena jako nezákonná...“²³

5.1.1 Vlna nespokojenosti na Kralupsku v září 1919

10. července vyhlásila Tusarova vláda svůj první program. Jeho cílem bylo především udržení pořádku. Otázky reforem a další požadavky dělníků jsou v programu sice zahrnuty, ovšem pouze velmi okrajově. Proto opět začíná docházet k četným dělnickým stávkám a demonstracím. Radikální levice není spokojena s Tusarovou vládou a pravicovým vedením strany.

Na Kralupsku tak dochází k četným stávkám a nepokojům. Dne 4. září 1919 došlo v Kralupech ke stávce dělníků topírenského personálu železničních drah. Důvodem bylo špatné zacházení s dělníky, neodpovídající platy a neudržitelné pracovní podmínky. Hlavním požadavkem bylo zestátnění drah, které vlastnily soukromé společnosti.

²³ Süsmilich, Jaroslav: Vzpomínky – Archiv Mělník

Začátkem září 1919 vypukla stávka zemědělských dělníků na Kralupsku a Velvarsku. Začala v Neuměřicích, ale během několika dní se k ní přidali mnozí dělníci z okolních obcí jako např. z Kamenného Mostu, Zeměch, Ješina, Slatiny, Mikovic či Dolan. Připojili se k ní i cukrovarnickí dělníci ze Zvoleněvsí. Důvodem této rozsáhlé stávky bylo to, že dne 2. září 1919 vyhodil správce statku Engelbogen z práce dělnického důvěrníka Minaříka, kvůli údajné hádce se šafářem Studničkou. Studnička podal na Minaříka dokonce trestní oznámení. Mnoho dělníků začalo stávkovat. O stávce se můžeme dočíst v hlášení četníka Šitiny:

*„Minařík na to vyzval dělnictvo dvoru Neuměřic a Kamenomost k zahájení stávky a jako cíl uvedl odstranění jmenovaného šafáře. Byvše na nepřístojnost svého jednání upozorněno, zahájilo dělnictvo 3. září ráno v plném počtu opět jim přikázanou práci, trvá však na svém požadavku, aby šafář Studnička byl ze svého služebního místa odstraněn.“*²⁴

Stávkující žádali:

- aby Minařík byl znovu přijat do práce u dvoru neuměřického
- aby důvěrníkům dělnictva dvora neuměřického bylo dovoleno provádět kontrolu veškerého rozdělování mouky, kontrolu nad celým hospodářstvím dvora, kupř. nad prodejem dobytka, kontrolu nad vývozem obilí
- aby správce Engelbogen a šafář Studnička byli ze dvora odstraněni
- veškerý ušlý zisk aby dělnictvu byl nahrazen²⁵

Tyto požadavky také schválili stávkující, kteří se snažili dovést stávku do vítězného konce. Rozhořčení dělníků se začíná stupňovat. Hejtman Herrscher posílá do Neuměřic 10 vojáků, kteří mají zesílit četnickou stanici a zabránit případnému násilí.

Dne 10. září se stávka rozšiřuje i na dvůr v Dolanech. Vojáci jsou odvoláváni, místo nich přicházejí četníci, kteří mají být spolehlivějšími. Hejtman Herrscher jich posílá několik do Velvar, Veltrus i Kralup. Z obav před dalším rozšířením stávky hledá okresní hejtman řešení, jak stávku co nejrychleji ukončit.

²⁴ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku – díl II., s. VII/1

²⁵ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku – díl II., s. VII/1

Dne 20. září byl kralupskými ženami organizován demonstrační průvod městem. Hlavním požadavkem byla okamžitá náprava v zásobování. Na prezidium zemské správy byl zaslán dopis, žádající o splnění požadavků kralupských dělnic, ve kterém se píše:

*„Prosím z toho důvodu, že i zde je mnoho dělnictva a že by případné výtržnosti v Kralupech lehko do Prahy se přenést mohly, aby na obyvatelstvo zdejší s aprovizací a s látkami bylo právě tak pomatováno jako na obyvatelstvo kladenské. Nutno vzíti zřetel i na to, že Kralupy jako železniční uzel obývány jsou velkým počtem železničních zřízenců.“*²⁶

Události na Kralupsku se nikterak neliší od celorepublikového dělnického hnutí. Na podzim 1919 dosáhlo revoluční hnutí v Československu nového stupně. Dne 28. října 1919 se konala v Kralupech manifestace sociální demokracie, na které promluvil Antonín Zápotocký. Ten zhodnotil vývoj v nové republice. Mimo jiné řekl:

*„Kdyby bylo 28. října 1918 dělnictvo provádělo revoluci samo a nespolehalo se na měšťanstvo, mohlo dávno býti provedeno vyvlastnění velkostatků, socializování podniků... A podívejme se dnes do Ruska, kde první vzplála revoluce a dnes marně Dohoda tam vrhá své milióny na její potlačení. Ona přesto vítězí a vysoko třímá pochodeň, rudý prapor proletariátu jako znamení k odboji proti moci a kapitalismu.“*²⁷

²⁶ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/3

²⁷ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku – díl II., s.VII/3 – 4

6 Další spory mezi levicovým a pravicovým hnutím uvnitř strany

Již v říjnu 1919 napadla sociálně demokratická levice V. Tusara za to, že toleroval Kramářovu politiku proti sovětskému Rusku. Levicové hnutí se soustřeďuje kromě odsouzení sovětské intervence dále na problémy socializace, na vytváření samostatných revolučních orgánů po vzoru ruských sovětů (dělnických rad) a na všeobecný ideový program levice. Dělnické rady vznikají za účelem prosazování revolučních levicových požadavků v závodech. Dochází dokonce k donucování dělníků jiného stranictví na přechod k sociální demokracii, která má ve většině případů v závodech převahu. Dá se hovořit o „teroru“ dělníků, kteří jsou kvůli neochotě spolupráce s levicí dokonce vyhazováni z práce.

Vláda se toto sílící radikalizující se hnutí snaží zadržet přijímáním různých opatření. Proti „teroru“ v závodech je připravován sociálně demokratickou, národně socialistickou, agrární a lidovou stranou zákon proti omezování pracovní svobody a „teroru“. Tento zákon představuje na zasedání parlamentu československý socialista A. Tučný v listopadu 1919. Sociální demokracie však o zákoně nakonec odmítá pod tlakem levice jednat. Přesto je přijato nařízení o zřizování rozhodčích dělnických soudů, jejichž úkolem je dbát na dodržování zákona proti omezování pracovní svobody v závodech.

6.1 Odštěpení levicového křídla, další stávky na Kralupsku

V říjnu roku 1919 došlo k zásadnímu střetu „marxistické“ levice a státotvorné pravice. Na zasedání zastupitelstva strany předložila levice samostatné programové prohlášení, ve kterém zároveň odsoudila vedení strany za spolupráci s buržoazií. V prosinci se pak levice oddělila od sociálně demokratické strany. Dne 7. prosince svolala svou první samostatnou konferenci, na které rozvinula své říjnové prohlášení v politický program. Hlavní body programu se týkaly zásad diktatury proletariátu, převzetí moci dělnickou třídou a zároveň se levice přihlásila ke Komunistické internacionále.

O další budoucnosti tohoto odštěpeného křídla má rozhodnout mimořádný sjezd. *„Druhé prohlášení marxistické levice bylo zveřejněno v lednu 1920. Z krajských center sociálně demokratické strany s ním vyslovily souhlas kraje: Praha, Kladno, Kralupy, Nymburk a Žižkov. Do konce března se k němu přihlásila polovina všech krajských organizací.“*²⁸

²⁸ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 117

Stávky probíhaly opět i v oblastech kolem Kralup, Kladna a Slaného.

„Dne 12. ledna 1920 vypukla v Neměřicích druhá fáze stávky zemědělského dělnictva, která se rozvinula po okolí a večer téhož dne již stávkovalo 34 dvorů bývalých císařských velkostatků na Kladensku, Slánsku a Kralupsku. Z prvních 500 stávkujících se rychle rozšířila na 3 500 lidí.“²⁹

12. ledna 1920 informuje své nadřízené o stávce také četnická stanice v Kralupech nad Vltavou:

„Na všech bývalých císařských dvorech ve zdejším politickém okrese, a to v Neuměřicích, v Kamenném Mostě, Slatině, Mikovicích, Dolanech a Novém Dvoře zastavili všichni dělníci (i krmiči dobytka) dne 12. ledna 1920 odpoledne práci. Ženy dozorců obstarávají dobytek. Práce byla zastavena proto, poněvadž dělnice Minaříková na dvoře Neuměřickém zaměstnaná, která byla před časem z práce vypovězena, nebyla do práce vzata zpět.“³⁰

Dělníci na statcích přestávají krmit dobytek. Na statky jsou proto posíláni vojáci, kteří mají stávkám zamezit. Dělníci jsou tímto činem ovšem pobouřeni, svolávají, že vojsko má chránit republiku a nikoliv dělat stávkokaze. Kladenské noviny píší:

„Kdo zavinil stávkokazectví vojáků v této stávce zemědělců? Nestalo – li se tak za vědomí vlády, musí být neprodleně vyšetřeno, kdo tak nařídil a týž volán k zodpovědnosti. Stalo – li se tak za vědomí a souhlasu vlády, pak jest to hanbou pro celou republiku a dělnictvo a jeho organizace veškeré nesmějí k tomuto mlčeti. Či napodobuje se zde „americká demokracie“? Žádáme naše poslance a organizace, aby ihned zakročili a z případu vyvodili všechny důsledky.“³¹

Kladenský průmyslový proletariát se snažil všemožně podporovat zemědělské dělníky. Posílají jim peníze, jídlo a volají po setrvání ve stávce až do vítězného konce. Ministerstvo zemědělství nařídilo, že „všichni zemědělní dělníci jsou povinni nastoupit do 21. ledna práci. Kdo tohoto dne nenastoupí, je propuštěn. Všichni propuštění ztrácejí nárok na deputátní byty

²⁹ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 119

³⁰ Robek. Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/4

³¹ Svoboda, 1920, 17. Ledna, s. 1

*a musí se okamžitě vystěhovat. Na velkostatky se povolává k vykonání nezbytných prací vojsko.“*³²

Právo lidu k tomu píše:

*„Stávka zemědělského dělnictva na bývalých císařských panstvích buštěhradském, jenečském a zvoleněvském neústupností rozhodujících činitelů v ministerstvu zemědělství trvá dále. Ku vykonávání dělnických prací komandováni byli vojáci. Má býti zavedena dvouletá vojenská služba proto, aby vojáci mohli vykonávat stávkokazecké práce? Za podobných okolností mohli ovšem páni diktovat dělnictvu, že musí nastoupit práci za každých podmínek...Po splnění podaných požadavků nastoupí ihned 3500 stávkujících dělníků práci. V opačném případě rozšířena bude stávka i na další panství a též na jiné odbory. Varujeme před další provokací veškeré pány, kteří mají hlavní vinu na trvání stávky.“*³³

Sociálně demokratická strana se snažila tuto stávku všemožně ukončit. Celou záležitost projednalo 26. ledna představenstvo strany a klub jejích poslanců. Tam bylo dohodnuto, aby se sešla delegace sociální demokracie s ministrem Práškem a snažila se nějakým způsobem stávku ukončit. Jako delegát byl na tuto schůzi poslán kralupský sociálně demokratický poslanec František Biňovec. Ten se ihned ujal práce. Jezdil po vesnicích, svolával schůze, ale dělníci ve stávce pokračovali a trvali na svých podmínkách.

Dne 27. ledna byla dělnickou radou na Kladně vydána vyhláška k zemědělským dělníkům. Dočteme se v ní o finanční podpoře zemědělským dělníkům, dále o tom, že delegáti z Kladna odjedou protestovat proti stávkokazectví do vlády. Dále se ve vyhlášce praví:

*„Proletariát průmyslové oblasti kladenské vzkazuje Vám, otrokům hroudy, na nichž závisí výživa veškerého obyvatelstva, svůj solidární pozdrav s výzvou. V zahájeném boji vytrvejte. Nedopusťte, aby vaše mladá organizace byla rozbita a rozvrácena...půdu těm, kteří ji vzdělávají a továrny těm, kdož v nich pracují! Proletáři všech zemí, spojte se!“*³⁴

Zemědělství dělníci ve stávce vytrvali a začali si uvědomovat, že ve spojení s průmyslovými dělníky budou v revolučním úsilí úspěšnější. Také stávka, která se konala v Neuměřicích

³² Zápotocký, Antonín: Rudá záře nad Kladnem, s. 221

³³ Právo lidu, 1920, 15. ledna, s. 3

³⁴ Zápotocký, Antonín: Rudá záře nad Kladnem, s. 225

kvůli vypovězení z práce Minaříkové, dosáhla úspěchu. Minaříková má dostat byt v panském domě v Praze i s veškerými „požitky“, které jí patří za čtvrt roku. Minaříkovi (Minařík byl hlavním agitátorem mezi zemědělskými dělníky o připojení se k zahájené stávce) měl pak ředitel statku obstarat zaměstnání, aniž by byl jakýmkoliv způsobem poškozen. Stávkující dělníci tak dosáhli jistého úspěchu. Kladenská „Svoboda“ o tom píše:

*„Sáhne – li zemědělské dělnictvo po stávce, pak musí učinit tak tehdy, když nejvíce bude v zájmu zaměstnavatele, aby práce byla nastoupena, to je na jaře a v létě. Každá stávka má svou strategii a taktiku zastihnout nepřítele, když je jeho pozice nejslabší, a když nejsnáze lze jej donutit k ústupku.“*³⁵

Revoluční levice sociální demokracie začíná také vystupovat proti některým vůdcům strany. Dne 12. ledna 1920 se v Kralupech konala přednáška: „O poměrech v Rusku ve světle pravdy“. Zde je vidět formulování programu levice. Na jaře roku 1920 se stávkuje již téměř ve všech obcích Kralupska. Stávky se rozšiřují opět z Neuměřic.

*„16. května 1920 o půl 3. hodině odpolední se v Neuměřicích na návsi konal tábor s programem „Zájmy zemědělského dělnictva a jeho postup“. Referentem byl levicový řečník. Na táboru byla zvolena šestičlenná deputace, která šla vyjednávat se správcem Engelbogenem, aby přijal Minaříka do práce, a tak konečně splnil jednu z podmínek, za kterých byla lednová stávka skončena. Páni se však cítili dost silni a proto správce, který měl být dávno přeložen na jiné místo, odmítl. Dělníci mu řekli, že když to nepůjde po dobrém, půjde to po zlém.“*³⁶

Koncem května se v Kralupech konala další demonstrace. Dělníci byli pobouřeni tím, jak je znehodnocován chléb. Údajně prý bylo totiž zjištěno, že do žita, které mělo být semleto, byly přimíchány plesnivé kaštany, které dodala kralupská firma Neumann a spol. Nespokojenost dělníků se začala stupňovat.

Počátkem roku 1920 se na naše území dostávají zprávy o porážce bělogvardějských vojsk Děnikina, Judeniče a Kolčaka. Někteří českoslovenští legionáři dokonce odmítli poskytnout podporu Kolčakově armádě na Sibiři a samotného Kolčaka vydali sovětům. Levice podporuje

³⁵ Svoboda, 1920, 7. února, s. 1

³⁶ Robek. Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/12

nabídku sovětské armády na mír s Československou republikou. Vláda však na tuto nabídku míru neodpověděla, což způsobilo další demonstrace a pořádání táborů lidu proletariátem. Jeden z těchto táborů lidu byl konán i v Kralupech nad Vltavou. Na počátku února 1920 podepisují československé legie mír se sovětskou rudou armádou, což jim umožňuje návrat do vlasti. K. Kramář, který byl zastáncem intervenční politiky (chtěl, aby se československé legie podílely na osvobození Ruska od bolševismu) tak pocítuje obrovský neúspěch ve svém prosazování ruské politiky. V mnohých demonstracích organizovaných dělnictvem jsou volána hesla „*Nazdar Leninovi*“, „*Hanba Kramářovi*“ či „*Chceme neodkladný mír s Ruskem*.“³⁷ V měsíci dubnu se opět v Kralupech shromáždili železniční dělníci a požadovali mír se sovětským Ruskem.

³⁷ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 132

7 První parlamentní volby roku 1920

Dne 29. února 1920 je parlamentem přijata ústava, která vypisuje mimo jiné parlamentní volby. Tyto první parlamentní volby se konaly 18. dubna téhož roku. Předcházela jim obrovská předvolební aktivita. Radikální levice šla do voleb jako součást Československé strany sociálně demokratické. Vystoupila však s vlastním programem, v němž žádala, aby strana skoncovala s koaliční politikou. Ve volbách zvítězila s obrovskou převahou sociální demokracie – získala 37,4% hlasů (tj. 1 590 520 hlasů) a z celkového počtu 281 mandátů jich obdržela 74. Na Kralupsku opět zaznamenala obrovský úspěch - získala zde dokonce 75% voličů. Agrární strana dostala v Kralupech 8,4% a národní demokracie 11,8% hlasů.³⁸

Lidová strana získala v celorepublikovém měřítku pouhých 16,4% hlasů, agrární strana 14,2% hlasů, národní socialisté 11,8% hlasů a národní demokraté pouhých 9,1% hlasů. Na československém území, kde žili Němci, též zvítězila německá sociálně demokratická strana s 43,5% hlasů. Vítězství sociální demokracie však bylo zásluhou jejího revolučního křídla, které mělo bezesporu více sympatizantů, nikoliv pravicového křídla, které si prozatím ponechávalo vedoucí úlohu ve straně.

V Národním shromáždění ovšem nedosáhly socialistické strany většiny. Oproti stranám občanským (mají dohromady 52,3% hlasů) disponují pouze 47,7 hlasy. Sestavením vlády byl opět pověřen sociální demokrat Vlastimil Tusar. Složení jeho vlády můžeme vyčíst z tabulky v příloze (Příloha č. 4).

Mnozí poslanci se domnívali, že sociální demokracie zvítězila právě díky svým levicovým řečníkům, kteří dokázali zapůsobit na lid. Vůdce socialistické strany Jiří Stříbrný napsal po volbách:

*„U sociálních demokratů vyhrával volby Muna a ne Tusar. Budiž mně rozuměno: sociální demokracie se neobětovala pro stát tolik, aby se zbavila agitační schopnosti...Pro sociální demokracii nastává doba vážného rozhodnutí. To nepůjde, dělat politiku ministerského předsedy a mezi lidem bolševickou.“*³⁹

³⁸ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 137

³⁹ Peroutka, Ferdinand: Budování státu III., s. 1091

Tusar se ovšem obává z rostoucího vlivu revolučního křídla sociální demokracie a uvažuje o přibrání národních demokratů do vládní koalice. Nakonec je však pod vlivem dalších okolností sestavena opět vláda rudo - zelené koalice, která je T. G. Masarykem jmenována 25. května 1920 jako prozatímní. V této vládě je zastoupeno 6 sociálních demokratů, 5 agrárníků, 2 českoslovenští socialisté a odborníci (K. Engliš, R. Hotowetz a E. Beneš).

Již jsem se zmínila, že poslanecká sněmovna disponovala celkem 281 členy a že sociální demokracie zde měla pouhých 74 poslanců. Z těchto 74 poslanců se 27. května odlučuje 23 sociálně demokratických poslanců, kteří se přiklánějí k marxistické levici a strana tudíž nemůže počítat s jejich hlasy. V Československé straně socialistické, která má 24 poslanců, může sociální demokracie počítat pouze s devatenácti hlasy. Plně počítat může sociálně demokratická strana jen s agrárníky, kteří jí poskytují podporu všech čtyřiceti hlasů, kterými disponují. Při celkovém součtu se ovšem může kabinet spoléhat plně jen na 110 poslanců. K většině je však potřeba 141 poslanců. Prezident T. G. Masaryk se tak dostává do situace, kdy musí osobně přesvědčovat jednotlivé poslance, aby vládu schválili. Vláda nakonec prošla Senátem i Poslaneckou sněmovnou díky toleranci revoluční levice, která vládě poskytla potřebnou podporu. Rudo - zelená koalice vládne pouze prozatímně, s pověřením prezidenta. Většinu v zákonodárných sborech je schopna vytvořit jen „Pětka stran“ původně všennárodní koalice. Členy jsou: Švehla (agrárník), Rašín (národní demokrat), Bechyně (sociální demokrat), Stříbrný (čs. socialista) a Šrámek (lidovec).

Dne 27. května je opětovně zvolen prezidentem republiky T. G. Masaryk, za kterého se postavila jak koalice, tak státotvorná opozice.

Koncem dubna vrcholí spory mezi Varšavou a Moskvou. Polsko, na jehož straně stojí Francie (snaží se zabránit hrozícímu nebezpečí bolševické revoluce, ale zároveň si i zajistit svou mocenskou pozici) organizuje útok na Ukrajinu. Přes naši republiku vedla klíčová trasa dodávek zbraní pro polskou armádu. Proti tomu se zvedá odpor v podobě stávek železničních zřízenců (především komunistů) a dalších levicových dělníků nejen u nás, ale i v Evropě. V květnu se konala jedna z takovýchto manifestací proti převozu válečného materiálu přes Moravu do Polska v městě Břeclavi. V červenci pak zablokovali železničáři klíčovou Košicko - bohumínskou dráhu. K podobným stávkám docházelo i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde muselo být vyhlášeno dokonce stanné právo. Polsko je podporováno celým Západem, který se obává rozšíření bolševizace. Proti převážení zbrojního materiálu do Polska přes naše území byl i prezident Masaryk. Dne 23. července 1920 dává Masaryk zprávu britskému

vyslanci G. Clerkovi, že: „přes ČSR sotva bude možno převážet Polákům munici....My jim pomohli tím, že jsme je teď neatakovali.“⁴⁰

7.1 Revoluční aktivity levicového křídla před plánovaným sjezdem strany

Na přelomu července a srpna 1920 ovšem zaznamenává rudá armáda v Rusku vítězství, což přináší i vzestup komunistického hnutí.

Za této situace se hlásí ke slovu opět levicové křídlo sociální demokracie, které vyhrožuje vyhlášením revoluce, pokud se přidá Československo na stranu Polska, tedy proti sovětům. V polovině srpna 1920 svolává revoluční levice další tábor lidu na Václavském náměstí, kterého se účastní i „dělnické rady“. Jsou zde provolávána hesla toužící po vzniku dělnické republiky a hesla, ve kterých je odsouzena případná československá spolupráce s Polskem, která by vyvolala generální stávku organizovanou dělníky. Levice začíná využívat mezinárodní situaci ke stupňování svých požadavků. Snaží se podpořit rudou armádu v bojích a za tímto účelem organizuje různé akce solidarity s bojem. Stále silněji podporuje stávky dělníků a důrazněji žádá také socializaci. Po celé republice se rozšiřují stávky. Revoluční nálada se nevyhnula ani Slovensku a Podkarpatské Rusi. Často jsou provolávána také hesla „Sláva ruskému bolševismu“ či „Sláva Komunistické internacionále“. Levicové hnutí se snaží napojit na komunistická hnutí v okolních státech, především na komunisty ruské, německé, rakouské a polské.

Centrem hlavního dělnického hnutí bylo Kladno, ze kterého byly organizovány veškeré revoluční výboje. Dne 23. a 24. dubna 1920 se na Kladensku konají volby do dělnických rad. Dochází k přípravám na převrat.

Na 25. – 28. září 1920 je plánován sjezd sociálně – demokratické levice. Hlavním cílem sjezdu má být příprava dělníků na převzetí moci. Dělníci již nedočkavě očekávají převrat, který je podle nich neodvratný. Koncem srpna vycházejí noviny na přední straně s tituly: „*Bolševická armáda 40 km od hranic.*“⁴¹

Jako hlavní agitátor a organizátor schůzek s bolševiky je považován např. podplukovník Mlčoch (tehdejší zástupce velitele Velké Prahy J. Smrčka, později se Mlčoch přihlásil

⁴⁰ Klimek, Antonín: Československá zahraniční politika 1918 – 1938, s. 39

⁴¹ Klimek, Antonín: Boj o Hrad, s. 136

k revoluční levici sociální demokracie). Za tyto své probolševické akce a schůzky je nakonec Mlčoch spolu se svým šéfem Smrčkem zbaven funkce.

„Marxistická“ levice se snaží přesvědčit vedení státu o tom, že sovětské Rusko není nepřítelem, nýbrž jakýmsi osvoboditelem všech dělníků na celém světě a na základě tohoto prohlášení žádá vládu o okamžitém zahájení socializace (vyvlastnění a znárodnění velkých majetků a socializaci průmyslových podniků a hornických závodů). Ještě v červenci roku 1920 zasílá čelní představitel levice - Bohumír Šmeral prezidentovi T. G. Masarykovi své prohlášení, ve kterém žádá:

„a) Němcům autonomii, b) president provede reformy, c) zestátnit velkostatky a některé velkoobchody d) /Je/ proti pučismu.“

V září pak již marxistická levice volá na pražském Karlíně hesla: *„Proletáři...spojte se! Poslední bitva v Československu je už před vzplanutím.“*⁴²

Vláda v čele s Tusarem se snaží potlačit levicové aktivity izolací od mezinárodních hnutí. Na československém generálním štábu je za tímto účelem vypracován plán B s názvem „Návrh obranného plánu proti ruským bolševikům.“⁴³ Na československé hranice jsou tak povolány vojenské oddíly a stráže, které mají uzavřít hranice proti vstupu bolševiků a udržet pořádek v zemi.

T. G. Masaryk sepisuje také obsáhlé kritické články, které se zabývají problematikou sovětské vlády a bolševické revoluce. Prezident dokonce souhlasil s některými ústupky dělníkům, dokonce byl i pro „socializaci“, nicméně se velice obával bolševismu, který sebou přináší zmatky a chaos. V polovině srpna se však situace levicových revolucionářů náhle zhoršuje, neboť 15. – 19. srpna je rudá armáda poražena v rozhodující bitvě před Varšavou a začíná ustupovat z polského území. Přesto levicové vedení stále plánuje sjezd na 25. – 28. září, na kterém má dojít k přípravám převzetí moci.

Legální vedení sociální demokracie ovšem také nelení. Ve spolupráci s prezidentem Masarykem, ministrem vnitra Švehlou a ministerským předsedou Tusarem vypracovávají plán, jehož cílem bylo dosáhnout rozkolu v sociální demokracii, vyloučit levici ze strany a

⁴² Klimek, Antonín: Boj o Hrad, s. 139 – 140

⁴³ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 112

zřídit úřednickou vládu. Již 8. září svolal T. G. Masaryk poradu 5 českých (Tusar, Habrman, Bechyně, Tomášek, Aster) a 5 německých (Seliger, Czech, Czermak, Pohl, Keller) pravicových sociálních demokratů na své letní sídlo – zámek v Hluboši na Příbramsku. Závěrem porady byla dohoda o vystoupení ministrů sociální demokracie z vlády, kteří by tímto zahájili boj s radikální levicí. Na zasedání zastupitelstva a výkonného výboru oznámil 14. září V. Tusar, že podává spolu se Švehlou demisi vlády. Švehla se po celá jednání snažil koalici udržet především kvůli případnému nástupu do vlády lidové strany, která byla hlavním soupeřem agrárníků v boji o český venkov. Na Tusarovo doporučení je do čela vlády povolán správní úředník Jan Černý z Brna, který má spravovat i ministerstvo vnitra. 15. září 1920 je prezidentem jmenována nová tzv. úřednická vláda, která se skládá z odborníků. Politickou vládu zajišťuje tzv. Pětka, kterou tvoří hlavní politické strany. Mezi její členy patří Švehla, Rašín, Bechyně, Stříbrný a Šrámek, jejím vůdcem se stává prezident Masaryk. Je obnovena též činnost všenárodní koalice, pro případ boje s levicí (vláda se tak snaží o spojení a obnovení politického tábora, který by byl schopen zakročit v případě levicového útoku). Dochází tak k jednání s politickými stranami, která mají sjednotit veškeré politické síly v zemi.

V den, kdy podal Tusar demisi, tedy 14. září 1920 odhlasovalo také vedení sociálně demokratické strany odložení sjezdu strany, který se měl konat koncem září. Bylo též ustaveno, že budou ze sociální demokracie vyloučeni všichni, kteří se hlásí k programu Kominterny:

„Ti, kdož jsou stoupenci komunistického směru, nemohou zůstat nadále příslušníky sociálně demokratické strany a nemohou zejména spolurozhodovat o dalších jejích osudech.“⁴⁴

Tato jednání pobouřila dělníky ještě více, jejich ustanovení prohlašují za nedemokratická a proti usnesení pravice se rozhodli, že se jejich sjezd bude konat v řádném termínu, tedy 25. - 28. září 1920. Zavedli dokonce kampaň, jejímž heslem bylo: „Sjezd se konat bude!“

7.1.1 Stávky v Kralupech a okolí na podzim 1920

V celém okrese se ozývá nesouhlas dělníků s tím, že by měl být sjezd sociálně demokratické strany odložen. Požadovali, aby se sjezd konal v původně stanovené době. Rudé právo o tom píše:

⁴⁴ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 120

*„...za postup levice a za svolání sjezdu v normálním termínu se staví okresní akční výbor pro Kralupy a Velvary, dále Holubice, Kmetiněves, Zlosejn, Hospozín atd.“*⁴⁵

V Kralupech nad Vltavou se koná veřejná schůze v pivovarské restauraci. Zde chtěli poslanci Biňovec a Soukup přemluvit dělníky, aby na připravovaný sjezd nevysílali své delegáty. Dělníci ovšem odhlasovali, že se jejich delegáti sjezdu zúčastní. Jejich prohlášení zní takto:

*„Příslušníci československé sociálně demokratické strany dělnické v Kralupech n. Vlt., shromáždění na předsjezdovém projevu soudruhů a soudružek z Kralup a okolí, prohlašují: Odsuzujeme co nejrozhodněji usnesení zastupitelství strany, jímž konání sjezdu má být odloženo, zejména pak odsuzujeme způsob, jakým soudruzi takzvané pravice tak učinili, nedbajíce volání dělnictva, důvěrníků a převážně části organizací, že trvají na tomto neústupném stanovisku, čímž jednotu strany je v největší míře ohrožena.“*⁴⁶

V září 1920 probíhají v okrese další stávky zemědělských dělníků. Dne 27. září se koná mzdová stávka nedaleko Kralup ve Vojkovicích na velkostatku Karla Schustera. „Kladenský republikán“ o tom píše:

*„Jedním z mnohých, jemuž socialista jest trnem v oku jest vojkovický velkostatkář a válečný zbohatlík K. Schuster. Tento pán zapomíná, že nezákonným chováním v době válečné i poválečné má nakupeno kolem sebe tolik hořlavých látek, že stačí jiskérka, aby uhořel, přestože vyhledává stále nové známosti u osob mocných, ba i samých ministrů!... Jeho vlastní vinou promrzla mu spousta ve stodole složených bramborů, takže byly k používání úplně nezpůsobilé. Pan Schuster ve své „lidumilnosti“ rozhodl jinak, nařídil totiž, aby byly dány dělnictvu za práci...Když prý stávkovali, ať mají jich dost!“*⁴⁷

Stávka na statcích byla nakonec potlačena četníky, ovšem je patrné, jak se revoluční nálada dělníků stále stupňuje. Další stávka zemědělských dělníků v okrese se připravovala na začátek října 1920. Tentokrát šlo o novou kolektivní smlouvu na sklizeň řepy. Tato stávka se již poučila z předchozích zkušeností. Dělníci si byli vědomi toho, že stávka bude mít úspěch, bude – li provedena v době, kdy statkáři potřebují pracovní síly – tedy v období sklizně. Stávka nebyla ohraničena bývalým kralupským okresem, ale stávkuje se na Kladensku,

⁴⁵ Rudé právo, 1920, 22. září, s. 5

⁴⁶ Rudé právo, 1920, 25. září, s. 3

⁴⁷ Kladenský republikán, 1920, 1. prosince, s. 3

zemědělském Slánsku, Mělnicku, Roudnicku. V mělnickém okrese se rozvíjí hnutí revolučního venkovského dělnictva v oblasti Povltaví, které podporuje stávky v severovýchodní části bývalého kralupského okresu. Zbytek mělnického okresu pak podporuje spíše revoluční Kladno. Dělníci opět přestávají krmit dobytek a jejich stávkové úsilí dochází do zdárného konce. Dne 7. října 1920 je podepsána mezi dělníky a statkáři nová kolektivní smlouva.

8 XII. sjezd sociální demokracie

Dne 21. září 1920 zakázal soud na podnět pravicového státotvorného vedení sociální demokracie používat levicovým radikálům název novin - Právo lidu. Od tohoto okamžiku začíná levice vydávat Rudé právo. Lidový dům, sekretariát strany, redakci a tiskárnu Práva lidu převzala až do sjezdu závodní rada. Dne 25. až 28. září se konal připravovaný sjezd, kterého se zúčastnilo 68% zvolených delegátů. Na sjezd se nedostavili pravicoví členové vedení strany. Hlavní referát měl Bohumír Šmeral, který se vrátil v nedávné době z Ruska. Sjezd vyslovil souhlas se zásadami Komunistické internacionály a uložil výkonnému výboru, aby zahájil jednání s exekutivou o přijetí do III. Internacionály.

XII. sjezd sociálně demokratické strany znamenal vítězství levice, která převzala na sjezdu vedení strany a ustanovila se jako samostatná strana s názvem Československá sociálně demokratická strana dělnická. Zároveň prohlásila převzetí majetku celé strany – tedy Lidového domu, sekretariátu strany, redakce a tiskárny.

V Karlových Varech se dne 3. – 7. října konal sjezd německých sociálních demokratů. Na tomto sjezdu vystoupila s opozicí tzv. „liberecká levice“, kterou vedl Karel Kreibich. Na tomto sjezdu německé sociální demokracie ovšem nemá levice takovou převahu jako česká radikální levice, a je proto nucena podřídít se vedení.

Sjezdoví delegáti na členských schůzích referovali o jednání sjezdu. V některých místech se na tyto schůze dostavovali i „pravičáci“. Na Kralupsku to byli např. poslanci Biňovec a Tomášek.⁴⁸

Po skončení sjezdu již bylo jasné, že se k „marxistické“ levici hlásí celé dvě třetiny členů sociální demokracie.

⁴⁸ Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu, s. 173

9 Prosinec 1920. Spor o Lidový dům

Rozpory uvnitř sociálně demokratické strany, které se vlekly od konce války, se vyhrtily. Již bylo nanejvýš zřejmé, že se nejedná pouze o vnitrostranickou krizi, ale že je zahájen boj o charakter strany.

Po rozkolu v sociální demokracii neustále narůstá nespokojenost revolučního proletariátu. Ta souvisí i s postupem prezidenta. Levice totiž očekávala jakousi „nadstranickost“ prezidenta v otázce krize uvnitř strany. To se odráží i ve výroku radikálního komunisty F. Housera: „*Tusar, Němec, Bechyně tak odevzdali se do služeb Hradčan.*“⁴⁹

Jako záminka k rozpoutání bojů mezi „marxistickou“ levicí a vládou spolu s pravicovým vedením sociální demokracie posloužil spor o Lidový dům v Praze. Vedení sociální demokracie podalo na policejní ředitelství oznámení o porušení držby majetku Lidového domu:

*„Už 25. října pražský okresní soud vyhověl žalobě pro rušení držby, podané sociálně demokratickým poslancem Antonínem Němcem, a nařídil akčnímu výboru levice, aby vyklidil obsazený dům, tiskárnu i redakci.“*⁵⁰

Soud tak ve sporu o Lidový dům rozhodl ve prospěch legálního vedení sociální demokracie.

Vláda vydala příkaz, aby byl Lidový dům obsazen četnictvem a policií. Dne 9. prosince 1920 soud rozhodl o vydání Lidového domu, který zprostředkovaně držela levice a vydávala v něm své Rudé právo. Levicové křídlo bylo nuceno Lidový dům opustit a ten byl následně obsazen pravicovými vůdci sociální demokracie, mezi nimiž byl i kralupský poslanec František Biňovec.

„Druhého dne objevily se čtyř policistů a četníků před Lidovým domem, přemohly po malé šarvátce odpor dělnických hlídek, které tam byly udržovány ode dne zabrání, vyklidily budovu, tiskárnu a redakci a večer zasedli na těchto starých známých místech již opět vůdcové pravice, chránění silným kordónem policie kolem celého domu. Levice nyní nemohla jinak než pokusit se zachránit svou prestiž. Prohlašovala – li tolikrát, že bude hájit Lidový dům do krajnosti, nemohla se nyní dát z něho klidně vyvést. Mluvila – li tolikrát o síle

⁴⁹ Klimek, Antonín: Boj o Hrad, s. 144

⁵⁰ Peroutka, Ferdinand: Budování státu III., s. 1333

radikálního hnutí, bylo nyní téměř nezbytné něco z oné síly ukázat. Druhého dne vyšlo Rudé právo, přenesené zatím do jiné tiskárny, s velkým titulem: „Odpovíme generální stávkou!“⁵¹

9.1 Prosincová generální stávka

Hned o den později, 10. prosince vyzvalo vedení levice dělníky, aby na tuto událost odpověděli generální stávkou. Je třeba připomenout, že po vyhlášení prosincové stávky vydávají 3 socialistické strany (československá strana národně socialistická, československá sociální demokracie a německá sociální demokracie) provolání proti stávce. Úřednická vláda Jana Černého vydala hned 14. prosince prohlášení o zavedení mimořádných opatření.

Účastníky stávky jsou pouze přívrženci levicového hnutí. Generální stávka se rozšířila postupně na území celé republiky. Zúčastnilo se jí na milion zemědělských a průmyslových dělníků. Proletariát žádal po vzoru událostí v sovětském Rusku socialistickou republiku, vyvlastnění továren i velkostatků. Mezi další požadavky patřilo: zastavení pronásledování komunistického hnutí, navrácení Lidového domu do rukou dělnictva, odstoupení vlády Jana Černého, zavedení úplné tiskové, shromažďovací a spolčovací svobody, zvýšení mezd o 30% a další.

„Naše požadavky jsou: ...na velkostatkách a ve velkých kapitalistických továrnách budiž od dělnictva provedena kontrola nade vši výrobou, právo pomoci zástupců závodních rad nebo továrních výborů ihned nahlédnout v každém podniku do bilancí a do obchodních knih. Kde se tímto nahlédnutím zjistí, že podnik má prostředky, jsou dělníci vzhledem k neustále výš a výše stoupající drahotě plně oprávněni vynutit si okamžité, nejméně třiceti procentní zvýšení mzdy... Všude pak nechť dělnictvo se vši vážností uvažuje o tom, když parlament a vláda úplně zklamaly v otázce socializace jak velkostatkářů, tak největších podniků průmyslových, kterými činy by mohlo dělnictvo jako masa zakročit ve směru, aby provedení socializace podniků, k socializaci nesporně zralých, bylo posunuto do takového stavu, aby rozhodnutí nemohlo být už oddalováno. Situace, do které vás vtlačila vláda a vládní zrádové socialismu, je proto důležitá, že jí byly masy dělnické uvedeny do pohybu...“⁵²

Hesla a požadavky byly pro dělníky dosti přitažlivé a silné. V celé zemi se rozpoutala velká aktivita. Někde dokonce obcházeli dělníci továrny a vyzývali k zastavení práce.

⁵¹ Peroutka, Ferdinand: Budování státu III., s. 1335

⁵² Peroutka, Ferdinand: Budování státu III., s. 1336

Na mnohých místech měla stávka charakter boje o politickou moc ve státě - především v průmyslových centrech jako byly Kladensko, Brněnsko a Hodonínsko. Kladno, které stojí v čele prosincových bojů, vytváří pod vedením A. Zápotockého Ústřední revoluční výbor, který řídí veškeré demonstrace a boje. Pod jeho vedením byly zabírány továrny či úřady. Byl dokonce zabrán a dělníky obsazen prezidentův zámek v Lánech. Na Moravě se revolučními centry staly Rosicko – oslavanský revír, Brno a Hodonínsko. Proto bylo také zde vyhlášeno stanné právo.⁵³

⁵³ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 121

10 Prosinec 1920 v Kralupech nad Vltavou

Spolu s kladenskými dělníky odpověděli rázně i kralupští. Dne 10. prosince se ustanovil kralupský revoluční výbor, jehož předsedou byl Jaroslav Süsmilich. Mezi další členy revolučního výboru patřili – František Pokorný, Antonín Linhard, Josef Bavor, Emanuel Zajíček, Karel Štadler, Alois Linhard, Václav Lukšík a František Čvančara. Revoluční výbor byl zároveň napojen na ostatní vesnické revoluční výbory ve Veltrusech, Ouholicích, Zvoleněvsi, Neuměřicích, Kamenném Mostě, Hospozíně, Kmetiněvsi a Mileticích. Výbor si také zřídil sekretariát a kurýrní spojení s Kladnem. Na schůzích revolučního výboru se připravovalo převzetí továren a statků pracujícími.⁵⁴ Jedna paměťice o tom píše:

*„I my jsme měli v Kralupech schůze levice, na kterých jsme se připravovali obsadit hejtmanství, poštu a všechny důležité úseky ve městě.“*⁵⁵

Téhož dne se v Kralupech zastavily všechny továrny. Okresní hejtman Herrscher hlásí svému nadřízenému úřadu:

*„V Kralupech se konal tábor lidu za účasti 6000 osob, které byly velice rozčílány a ozbrojeny holemi. Bylo pohroženo poslanci Biňovcovi, že bude viset. Zítra se koná v 10 hodin nová schůze, na kterou přijede řečník z Prahy. Dnes i zítra budou továrny státi. Okresní správa politická žádá 10 četníků.“*⁵⁶

Bratr Jaroslava Süsmilicha, Václav Süsmilich, líčil události z 10. prosince 1920 následovně:

*„Pamatuji si, jak jsme šli po zastavení práce v Petrolejce k lihovaru, kde se též nepracovalo. Všichni jsme šli k ČSD dílnám, kde na velkém shromáždění vysvětlovali soudruzi Linhart a Bavor, jak došlo k zabrání Lidového domu v Praze. Odtud jsme šli na náměstí, kde byli shromáždění občané z Kralup a z okolních vesnic. Za souhlasu všech přítomných byla vyhlášena generální stávka.“*⁵⁷

⁵⁴ Süsmilich, Václav: Vzpomínky – Archiv Mělník

⁵⁵ dopis B. Štýbrové Antonínu Robkovi in Robek Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/12

⁵⁶ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/12

⁵⁷ Süsmilich, Václav: Vzpomínky – Archiv Mělník

Dne 11. prosince přijel do Kralup nad Vltavou Bohumír Šmeral, aby poradil revolučnímu výboru různé taktiky boje a nepokojů a nastavil tak revoluční linii. Ještě téhož dne píše hejtman Herrscher nadřízenému úřadu:

*„Podle důvěrného sdělení dostali prý důvěrníci dělnictva z Prahy pokyn, aby se pokusili o zavedení diktatury a provedení socializace závodů. V petrolejce je za 60 miliónů benzinu a petroleje, patřícího většinou ministerstvu národní obrany. Žádám o zajištění 50 četníků nebo 80 – 100 vojáků, kteří by v případě potřeby mohli během dvou hodin do Kralup dorazit.“*⁵⁸

Do Kralup opravdu dorazilo mnoho četníků, z Kladna dorazilo dokonce 250 vojáků se dvěma kulomety. Revoluční výbor zahájil agitaci i mezi těmito vojáky, kteří přijeli na naléhavé žádosti okresního hejtmana.

12. prosince vláda zavádí stanné právo pro celkem 11 okresů. Mezi nimi je i Kladno a Kralupy nad Vltavou. O den později je pak toto rozhodnutí stanného práva na příkaz okresního hejtmana rozvěšeno po celém městě a jeho okolí. 13. prosince vyvěšuje zároveň revoluční výbor „rudé vyhlášky“, kterými svolává shromáždění lidu na 15. 12. Hlavními hesly jsou: „Boj proti dnešní drahotě, boj za socialistickou republiku.“⁵⁹

Na 15. prosince je totiž plánován tradiční výroční trh, na který se dostaví především občané z okolních vesnic. Dělničtí organizátoři jezdili po vesnicích a zajišťovali masový pochod rolníků do okresního města. Revoluční výbor tak chce získat co možná největší počet zemědělců pro revoluční myšlenky dělnické třídy.

13. prosince vydává politická okresní správa vyhlášku o zákazu rozšiřování Rudého práva na Kladensku, Rakovnicku a Slánsku. Kdo by zákon porušil, má být potrestán pokutou do 10 000 K nebo vězením, popřípadě obojím. Stanislav Kettner na tyto události také vzpomíná:

*„V těchto dnech byly noviny levice Rudé právo a Svoboda zabavovány četníky. Měl jsem tenkrát důležitý úkol. Můj syn Karel, tehdy školák, vozil mi Rudé právo v brašně z Prahy a já je každý den tajně za zády četníků rozšiřoval mezi železničáři.“*⁶⁰

⁵⁸ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/12

⁵⁹ Knobloch, Čestmír: Prosincové události 1920 a velezrádný proces kralupský, s. 54

⁶⁰ Kettner, Stanislav: Vzpomínky – Kralupské vlastivědné sešity, s. 70

10.1 Prosincové dění v okolních vesnicích

Prosincové události probíhaly bouřlivě i v okolí Kralup. Do dělnické správy byly mnohde převzaty i velkostatky. Tak tomu bylo i např. v Mikovicích. Ve Veltrusích se zemědělstí dělníci připravovali na zabránění dvora Ostrov. V. Šťastný, nájemce dvora Ostrov píše na velitelství četnické stanice dopis s prosbou na učinění opatření proti případným výtržnostem. Četnická stanice ve Veltrusích ve své zprávě okrasnímu hejtmánství uvádí toto:

„Po šesté hodině ranní dne 13. prosince 1920 našel jsem ve Veltrusích nalepené provolání, které k oznámení přikládám: „Všemu pracujícímu lidu v Kralupech a okolí, soudruzi a občané! Vzhledem k nepravdivým šířeným zprávám oznamujeme veškerému dělnictvu, že stávka nejenom trvá, že se stále šíří a stupňuje, což potrvá tak dlouho, pokud povolání činitelé neustoupí požadavkům dělnictva. Proto nenechte se zvykat a odstrašit ve svém spravedlivém boji a buďte vytrvalými a zabrňte poškozovatelům dělnického náporu za lidské bytí a za republiku socialistickou. Veškerá nařízení politické správy neuznáváme, vzhledem jejich stranickosti, a podrobujeme se vyhlášení, která vydá dělnická rada.“⁶¹

Podobná prohlášení byla vylepena i v okolních vesnicích. Karel Hamáček z četnické stanice Veltrusy hlásí:

„13. prosince jsem našel podobné provolání v Nelahozevsi, jedno ve Starých Ouholících. Myslím, že budou také na Ostrově a Všeštudech vyvěšená podobná provolání. Proto jsem nechal dnes v tomto směru pátrati. Na den 13. prosinec byl mně oznámen projektovaný hon na panství Lobkoviců v Nelahozevsi, kamž jsem se dnes ráno odebral. Před honem shromáždilo se z okolních míst množství diváků, asi 200, jak se zdálo poněkud sociálně demokratických levičáků, kteří projevovali, jak dle různých poznámek bylo znáti, chuť opakovat před dvěma lety na tomto honě provedenou akci vyvlastňovací, totiž samotné rozebrání zastřelené zvěře. Proto byl hon tento pro dopoledne odřeknut a podařilo se mně shromážděný lid do svých domovů vrátiti.“

Četníci dne 13. prosince večer uspořádali ve Veltrusích poradu stran, na které se řešil postup eventuálního vystoupení komunistů. Ve stejnou chvíli se chystali někteří veltruští občané (nejspíše to byli Toms, Vorlíček a Zajíček) pořádat důvěrnou levicovou schůzi v hostinci U Koruny. Hostinský je však vykázal. Na místo přijeli okamžitě četníci, aby zabránili schůzi i

⁶¹ Knobloch, Čestmír: Prosincové události 1920 a velezrádný proces kralupský, s. 97

případným výtržnostem, avšak pozdě – všichni do té doby stačili zmizet. Manželé Zajíčkovi vzpomínají, jak se podobná schůze levičáků konala v hostinci Koruna již 12. prosince. Schůze se tenkrát účastnilo přes 100 lidí. Usneslo se zde, že bude zabrán Chotkův statek na Ostrově a hospodářství kláštera. K vyvlastnění ale nakonec nedošlo. Účastníci schůze se totiž dozvěděli o událostech na Kladně, kde se již zatýkali vzbouření dělníci. Veltruský dvůr Ostrov byl obsazen četníky. Kvůli těmto událostem sešlo i z připravovaného tábora lidu, na kterém měl promluvit Antonín Zápotocký.

11 Porážka radikálně levicového křídla

Dne 14. prosince 1920 se pokouší revoluční převrat zdolat i vláda v čele s Janem Černým. Vydává zvláštní vládní opatření, ve kterém je mimo jiné omezena osobní i domovní svoboda či zrušeno listovní tajemství, je cenzurován či zastavován levicový tisk. Je zároveň zahájeno zatýkání hlavních představitelů komunistického hnutí a rušitelů pořádku. Do těchto tažení proti levici se zapojuje i např. Sokol, Orel a další. V Praze proběhly bouře celkem poklidně. K nejvýznamnějšímu střetu pražských dělníků, posílených kladenskými s policií došlo poblíž parlamentu.

Také okresní správa v Kralupech nad Vltavou se chystá za pomoci místních sokolských jednotek zakročit rázněji proti revolučním silám. 15. prosince ráno okresní hejtman telefonuje svým nadřízeným:

*„Dle zprávy, kterou jsem ze dvou míst dostal, dnes ráno chystají se prý zemědělské dělníci skutečně do Kralup, že by byli již na cestě, dosud nebylo hlášeno. O půl osmé přijde mi vojenská asistence z Kladna o 80 mužích se dvěma kulomety. Vyjímaje petrolejky, o které nemám dosud zpráv, pracuje se všude v Kralupech, Neuměřicích, Kamenomostě, Ješíně, Hospozíně, ale v cukrovaru hospozínském se stávkuje. Vydal jsem rozkaz, aby byl zatčen Minařík v Neuměřicích. Zda rozkaz byl proveden, nebylo mi dosud hlášeno. V Hospozíně měl být zatčen komunista Rosa. Zmizel však ještě včas. Dnes bude vyzváno dělnictvo na velkostatech, aby nastoupilo práci, jinak bude propuštěno. Dnes dám zatknout Süsmilicha v Ouholicích.“*⁶²

Dne 16. prosince oficiálně odvolává výkonný výbor levice stávkou. Ještě v noci 15. prosince začíná zatýkání. Mnoho dělníků na Kladensku, Kralupsku a Slánsku jde do vězení. Hejtman Herrscher podává zprávu:

*„Zatčených 31, trestních oznámení 33. Všeobecně se povídá, že se nevydařený pokus převratu bude do dvou nebo tří měsíců opakovat.“*⁶³

Jsou zajištěni všichni členové revolučního výboru. V Kralupech na tyto události vzpomíná Václav Süsmilich, bratr předsedy revolučního výboru: „Okresní hejtman jako režisér připravil

⁶² Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/13

⁶³ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/13

pro kralupské měšťáky podívanou. Četníci spoutali členy revolučního výboru a vedli je pod bajonety na nádraží v Kralupech. Kralupští keřasi a jejich paničky plivali na zatčené. Předseda revolučního výboru jim řekl: *„Jen se smějte, radujete se zbytečně, účtovat s vámi stejně budeme my. Naši věc nelze zatknout a dát do želez. Den odplaty přijde.“*⁶⁴

Kromě Jaroslava Süsmilicha byli zatčeni: Bavor, Čvančara, Pokorný, Linhard, Bolard, Zajíček, Pekař, Lukšík, Štádlér, Toms, Vorlíček, Novák a Tomsová. Zajíček z Veltrus vzpomíná na úlohu sokolů: *„Řetězy a pouta nám nasazovali ozbrojení kralupští sokolové.“*⁶⁵

Tím však pronásledování neskončilo. Zaměstnavatelé propouštěli revoluční dělníky práce.

Na prosincové události vzpomíná také hejtman Herrscher, který byl jedním z největších nepřátel dělníků. Snažil se totiž zalíbit nejen kralupské buržoazii, ale také státnímu aparátu tím, že udával propuštěné dělníky, kteří obnovili revoluční aktivity. Později si dokonce vyžádal ochranu pro svou vlastní osobu, protože se necítil bezpečný a obával se o svůj život. 11. února 1921 píše prezidiu ministerstva železnic:

*„Pokládám za nezbytné, abych v zájmu klidu a veřejného pořádku znovu upozornil na Karla Nechlebu, strojmástr státních drah v Kralupech. Nechleba je známý zdejší komunistický předák, a ačkoliv měl vynikající vliv např. při prosincových nepokojích, nebylo možno pro jeho obratnost, s kterou se dovedl všeho podezření na něm lpící zhostiti, proti němu zakročiti. Ještě dnes se u něho každý večer scházejí zdejší komunisté (pravidelně 2 – 3). Jedině on je dosud středem vši komunistické akce na Kralupsku a zejména mezi železničními zřízenci, neboť ostatní vůdcové zdejší byli přísným vystoupením úřadů tak dalece zastrašeni, že aspoň na dohlednou dobu činnosti se neujmou.“*⁶⁶

Herrscher se domníval, že tím, že bude udávat dělníky, zastaví šíření komunismu. Stíhána byla i drobná inteligence, která se revolučního dění přímo či nepřímo účastnila a stála na straně dělníků. Tak bylo zahájeno např. pronásledování učitelky Jandové, která neudala dělníky, o kterých věděla, že se účastnili prosincové generální stávky, a která mluvila na schůzi dělníků o vývoji komunismu. Jandová byla nakonec uznána v disciplinárním řízení Zemské školní rady za vinnou a byla za svou činnost také potrestána.

⁶⁴ Süsmilich, Václav: Vzpomínky – Archiv Mělník

⁶⁵ Knobloch, Čestmír: Dokumenty k prosincovým událostem 1920 ve Veltrusech, s. 97

⁶⁶ Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku, s. VII/13

Jaroslav Süsmilich vzpomíná na to, jak byl zatčen:

„V přeplněném sále u Beránků se konala schůze. Právě jsem mluvil, když se dostavil okresní velitel četnictva Zavara se žádostí, abych se dostavil k okresnímu hejtmanovi, že se mnou chce prohovorit situaci. Vzpomínám, jak mne soudruzi varovali, abych tam nechodil. Chce – li se mnou hejtman mluvit, aby přišel mezi nás. Nakonec jsme se dohodli a já šel. Četník mne uvedl do pracovny hejtmana Herrschera, kde na mě čekalo dalších pět četníků. Těm mě okresní hejtman předal se slovy: „Tak tady ho máte!“ Dva se ke mně postavili, každý mne vzal za jednu ruku a třetí mi spoutal ruce řetízky.“⁶⁷

Na události vzpomíná také Stanislav Kettner:

„Řada dělníků strávila vánoce 1920 ve vězení. S Marií Jindřichovou, manželkou železničáře Františka Jindřicha z Lobče, jsem chodil do bytů soudruhů, v noci za tmy, aby nás neuviděli četníci a udavači, a vybíral na podporu rodin uvězněných soudruhů. I na Pankrác jsme vozili dárky. Měšťáci zatím šířili klepy a sensace, že Josef Vaniček, ředitel konsumu „Svépomoc“, Josef Robek, zaměstnanec nemocenské pokladny a krajský tajemník pravice soc. dem., a ještě jiní měli býti souzeni revolučním tribunálem a popraveni. Jejich strach měl velké oči a uši, že viděli čerty na stěně a trávu slyšeli růsti...“⁶⁸

Ještě 15. prosince byl tedy odpor pracujících v rozhodujících oblastech zlomen. Buržoazii se podařilo stávkou potlačit. Na některých místech např. v Praze, Oslavanech došlo ke střelbě do dělníků. Výsledkem bylo 13 mrtvých a desítky zraněných. K podobným ozbrojeným střetům došlo např. v Mostě, kde se střílelo do demonstrantů, kteří žádali propuštění vězňů. Zde zaplatilo životem 5 stávkujících. Po stávce bylo zaregistrováno ministerstvem vnitra na 2726 vězněných. Odsouzeno bylo 461 stávkujících, obžalováno 1504.⁶⁹

Revoluční levice se však dokázala brzy postavit po této své porážce zpět na nohy. Ze zatčených učinilo mučedníky a začalo popularizovat tzv. „velezrádné procesy“, které byly se zatčenými a obžalovanými vedeny.

⁶⁷ Süsmilich, Václav: Vzpomínky – Archiv Mělník

⁶⁸ Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník, s. 70

⁶⁹ Kárník, Zdeněk: České země v éře 1. republiky I, s. 145

Pro zajímavost, jsem přiložila tabulku (Příloha č. 5), ve které je uveden stručný přehled, z něhož je možno zjistit počet stávkujících, počet prostávkovaných dnů, ušlé mzdy a další ztráty v Kralupech nad Vltavou.

V průběhu prosincových událostí odmítl poskytnout prezident Masaryk stávkujícím jakékoliv ústupky a nejednal s nimi o žádných požadavcích. Přesto se po své porážce levice obrátila na Masaryka, v nadějích, že nedá dopustit „drastickým krokům odplaty proti nim“ a „donutí vládu ke kompromisním řešením.“ Při novoročním poselství k roku 1921 řekl prezident reprezentantům parlamentu:

*„Levicový útok na republiku svědčí o naprostém nepochopení situace. Náš stát ovšem musí přikročit k pozitivnímu sociálnímu zákonodárství – k socializaci...Správní politika nesmí být diktována jednotlivými událostmi a ...vedení státu nesmí se potácet mezi tlakem nalevo a napravo...Politika tak zvané zlaté střední cesty velmi často je pochybená...Prosím, neobávejte se, že bych chtěl teď zabočit napravo, já také nezabočím nalevo, můj program je obrácen vpřed.“*⁷⁰

Masaryk odmítá jakékoliv větší vojenské akce, které by se vypořádaly s levičáky po svém, vláda nezakazuje žádné komunistické organizace vzniklé v průběhu roku 1921, neboť by tím popřela principy demokratického státu, na kterých byla postavena. Přesto usiluje Černého vláda po porážce komunistické stávky uklidnit politický i hospodářský vývoj v zemi řadou zákonů a opatření, které mají alespoň oslabit působení komunistického hnutí. Snaží se také zamezit působení komunistických dělnických rad, které znemožňovaly v závodech vznik svobodně orientovaných odborových organizací.

⁷⁰ Klimek, Antonín: Boj o Hrad, s. 149

12 „Velezrádný“ proces kralupský

„Velezrádné“ procesy začaly se zatčenými na jaře 1921. Dělničtí vůdcové byli postaveni před soudy. Obžaloba vznesla proti některým obvinění z vlastizrady, za což se udělovaly nejvyšší tresty. Nejznámějšími procesy v Československu byl proces kladenský a kralupský a na Moravě proces oslavanský.

V soudním procesu proti kralupským velezrádcům byl hlavním obžalovaným Jaroslav Süsmilich, tesař ze Starých Ouholic a předseda revolučního výboru v Kralupech nad Vltavou. Společně s ním byli obžalováni další členové revolučního výboru: Josef Bavor, Antonín Čvančara, Antonín Linhard, Alois Bolard, Václav Lukšík, Karel Štádler – všichni jmenovaní byli z Kralup. Dále pak Emanuel Zajíček z Veltrus a František Pokorný z Kamenného Mostu. Jako desátý byl zatčen a žalován Jaroslav Mára z Holubic, duševně nemocný člověk a notorický pijan:

*„Četníci jej zatkli opilého a do kapsy mu dali brožuru o sovětském zřízení. K jejich velké ostudě se ukázalo, že Mára neumí číst a s revolučním dělnictvem nemá nic společného.“*⁷¹

Jaroslav Süsmilich a Josef Bavor byli obžalováni z veleizrady podle § 58 čís. 59 trestního zák., Bolard, Linhard, Zajíček, Lukšík, Štádler, Čvančara, Pokorný a Mára podle §83 pro zločin z veřejného násilí, vyhrožování a vniknutí do cizího majetku (továrny).

Tento proces se stal jedním z největších procesů, které se týkaly Kralupska vůbec, neboť v něm bylo sledováno 250 svědků. Rudé právo a Večerník Rudého práva podrobně o procesu referují. Píší zároveň o tom, že odsouzení byli obžalováni neprávem a o nezákonných postupech soudů. Mezi svědky vystupoval též okresní hejtman Herrscher. Dosvědčoval, že obžalovaní toužili po penězích a uchvácení moci i přes jeho mrtvolu.⁷²

Rudé právo píše o okresním hejtmanovi:

*„Jeho výpovědi působí ubohým dojmem, jsou sotva slyšitelné. Zdá se to být jeden z neschopných úředníků, kterými je teď republika zaplavena.“*⁷³

⁷¹ Kettner, Stanislav: Vzpomínky – Archiv Mělník

⁷² Rudé právo a Večerník Rudého práva z 21. – 23. 3. 1921

⁷³ tamtéž

Je zajímavé, že tentýž Herrscher se po druhé světové válce přihlásil i s manželkou do místní organizace KSČ. Rudé právo dále popisuje, jak na hejtmanství úmyslně překroutili a doplnili výpověď Karla Kuneše, dělníka z cukrovaru. Ten před soudem veřejně prohlásil, že v protokolu z hejtmanství je toho hodně přidáno. Rudé právo upozorňuje také na to, že svědek Fiedler je vzat do přísahy proti Süsmilichovi přesto, že obhájce upozorňuje, že je s obžalovaným v nepřátelství. Jaroslav Süsmilich totiž Fiedlera několikrát pokáral za to, že má v nepořádku obecní úřad.

Levice na Kralupsku byla značně silná. O tom svědčí i výpověď J. Süsmilicha. Předseda soudu se ho zeptal: „*Vstoupil jste do levice?*“ Süsmilich: „*Ano, vstoupil jsem na levici. Byl jsem důvěrníkem místní organizace.*“ Předseda: „*Rozštěpila se v Ouholicích strana také?*“ Süsmilich: „*Nikoliv, všichni se stali příslušníky levice.*“⁷⁴

Jaroslav Süsmilich vzpomíná na svědka, stavitele Šanovce, který se dobrovolně dostavil k soudu, neboť se dočetl v novinách Národní politika, že Süsmilich žije z nekalých příjmů nejspíše z Moskvy a štítí se práce. Stavitel tyto údajné pomluvy vyvrátil a vylíčil, že zná obžalovaného již několik let jako vzorného a pilného dělníka, který byl již před první světovou válkou i po ní u něj zaměstnaný na stavbě. U soudu prohlásil, že je národní demokrat a toto svědectví vykonal v zájmu spravedlnosti.⁷⁵

Dělníci, kteří nebyli zatčeni, projevovali solidaritu a snažili se ze všech sil pomáhat rodinám zatčených. Stanislav Kettner vzpomíná, že on unikl zatčení zásluhou Antonie Linhardové, které se náhodou dostal do ruky udavačský lístek. Antonie ho okamžitě zničila, než mohl být odeslán na četnickou stanici. Dále vzpomíná na to, jak chodili mezi členy do jejich bytů a vybírali podporu pro rodiny zatčených: „*Tyto návštěvy konaly se až za tmy, aby nevzbudily podezření četníků. Uvězněné soudruhy chodili navštěvovat a nosili jim dárky na Pankrác.*“ Pan Moláček z Ouholic vzpomíná na to, jak přes noc předělal zápisy ze schůzí na zápisy zcela neškodné a tím pomohl obžalovaným.⁷⁶

Jak to vypadalo na Pankráci o Štědrý den 1920 vzpomíná pan Stádník, obžalovaný v kladenském velezrádném procesu:

⁷⁴ Rudé právo a Večerník Rudého práva z 21. – 23. 3. 1921

⁷⁵ Süsmilich, Jaroslav: Vzpomínky – Archiv Mělník

⁷⁶ Knobloch, Čestmír: Prosincové události 1920 a velezrádný proces Kralupský, s. 54

„Domluvili jsme se, že úderem osmnácté hodiny budeme zpívat Internacionálu. A skutečně. Bylo to něco tak impozantního a krásného a dojemného právě na Štědrý večer. Dozorci pochopitelně nevěděli, co se děje. Začali litat, protože ostatní nepolitičtí vězňové začali křičet: „Hej – rup, Pankráci – povol“. Udělali opatření, zavolali vojsko. To obsadilo Pankrác, ale nic se nestalo. Dozorci nám potom řekli, že věděli, že my jsme dobří lidé, že neutečeme. Tato krásná chvíle nás povzbuzovala a ještě mnohá další léta o svátcích jsme na ni vzpomínali.“⁷⁷

Obháječi kralupských a kladenských dělníků byli dr. Bohumír Šmeral, dr. Kreiblich a Gustav Frenda. Soud nakonec upustil od žaloby zločinu velezrady. Vůdce dělníků odsoudil nakonec za veřejné pobuřování. Süsmilich byl odsouzen k patnácti měsícům těžkého žaláře, další ke 2–4 měsícům. Někteří byli osvobozeni pro nedostatek důkazů.

V procesu proti kladenským velezrádcům byla hlavní žaloba vedena proti Antonínu Zápotockému. Nakonec je Zápotocký odsouzen k osmnácti měsícům žaláře.

Tento boj radikální část dělníků prohrála a postupně dochází ke zklidnění bouřlivého politického, hospodářského i sociálního vývoje a k upevnění demokratického systému v Československu.

⁷⁷ Stádník: Z Kladenského revolučního výboru na Pankráci – z publikace Kladensko v prosincových událostech 1920, s. 29

13 Závěr

Prosincová generální stávka roku 1920 byla třídním střetnutím části proletariátu s tehdejší vládou. Část dělnictva usilovala především o změnu třídního charakteru státu. Tento boj však nemohli vyhrát. Porážka měla několik příčin. Jednak musela levice bojovat o své vlastní postavení v sociálně demokratické straně. Dělníci byli také v částečné izolaci od zemědělského proletariátu. K prosincové stávce navíc došlo v době, kdy v Evropě začala už revoluční vlna opadávat. Dále nelze ani opomíjet fakt, že mezinárodní postavení Československa bylo upevněno řadou dohod v rámci versailleského systému. Existovala tedy spolupráce mezi sousedními státy, která byla namířena proti revolučnímu proletariátu. Mimořádnou pomoc vládě v boji proti proletariátu poskytlo legální vedení sociálně demokratické strany. Díky její pomoci bylo revoluční hnutí zlomeno. Došlo i ke spolupráci s německou a maďarskou buržoazií, které pomáhalo revolučním vlnám odolávat snáze.

Porážka prosincové generální stávky však vedla část dělnictva a i některé představitele inteligence k přesvědčení, že je nutné vybudovat skutečně revoluční stranu, která by hájila zájmy jejich zájmy a vedla je k dalšímu boji proti buržoazii. Bylo zřejmé, že sociálně demokratická strana tyto jejich požadavky a cíle již plnit nemůže. Porážka prosincové stávky mnohé dělníky ještě více posilila v přesvědčení, aby založili novou organizaci.

Již v únoru 1921 byl založen Komunistický svaz mládeže Československa, 8. března Svaz komunistických legionářů, o dva měsíce později se oddělila od Dělnických tělocvičných jednotek (DTJ) Federace dělnických tělocvičných jednotek (FDTJ).

V Lubochni se koná již v lednu 1921 ustavující sjezd komunistické strany na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Na sjezdu v Liberci se o dva měsíce později ustavila německá komunistická strana.

Dne 14. května 1921 byl zahájen ustavující sjezd Komunistické strany Československa. Účastnilo se ho 569 delegátů. Každý z nich měl svým hlasem rozhodnout o změně názvu strany a vyslovit se, zda souhlasí s přijetím podmínek Kominterny.

Pouze 7 delegátů bylo proti. Na přelomu října a listopadu 1921 se na území ČSR spojily národnostně odlišné komunistické strany. KSČ se stala sekcí Třetí internacionály, která měla sídlo v Moskvě. Politika komunistické internacionály zůstala zaměřena na nastolení diktatury

proletariátu a provedení světové komunistické revoluce. K dosažení tohoto cíle orientovala i činnost svých sekcí včetně KSČ a vyžadovala od nich bezpodmínečnou poslušnost.⁷⁸

Tím se komunistická strana dostala do vleku Moskvy, což se negativně odráželo i v následujících letech a vyvrcholilo v únoru 1948. Tehdy se komunistickým pučem rozhodlo na 40 let o nedemokratickém zřízení v Československu, což mělo neblahé následky na veškerou činnost v naší zemi.

Nemohl tak pokračovat demokratický vývoj, který by navázal na období první republiky. Komunistické vedení Sovětského svazu diktovalo směr politického dění u nás. Důsledky toho byly katastrofální. Znárodňování nejen velkých podniků, ale i živností, násilná kolektivizace venkova. Zatýkání tzv. nepřátel lidu, vykonstruované politické procesy, po nichž následovaly i popravy a často i mnohaletá vězení. Dětem „nepohodlných“ občanů bylo znemožňováno studium. Část inteligence je diskriminována a převedena do tzv. dělnických profesí.

To vše mělo neblahý vliv na celkovou atmosféru v Československu, na morální devastaci životních hodnot. Vedoucí úlohu si KSČ dokonce zakotvila v ústavě a tím potlačovala dělbu moci. Tak byl až do listopadu 1989 naprosto ochromen demokratický vývoj u nás.

⁷⁸ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 126 – 127

14 Příloha

Příloha č. 1 ⁷⁹

Předseda vlády:	Dr. Karel Kramář (národní demokrat)
Ministr zahraničních věcí:	Dr. Edvard Beneš (-)
Ministr národní obrany:	Václav Klobáček (národní socialista)
Ministr vnitra:	Antonín Švehla (republikán)
Ministr spravedlnosti:	Dr. František Soukup (sociální demokrat)
Ministr školství a národní osvěty:	Gustav Habrman (sociální demokrat)
Ministr financí:	Dr. Alois Rašín (národní demokrat)
Ministr obchodu:	Dr. Adolf Stránský (národní demokrat)
Ministr železnic:	Dr. Isidor Zahradník (republikán)
Ministr zásobování lidu:	Dr. Bohuslav Vrbenský (národní socialista)
Ministr pošt a telegrafů:	Jiří stříbrný (národní socialista)
Ministr zemědělství:	Karel Prášek (republikán)
Ministr sociální péče:	Dr. Lev Winter (sociální demokrat)

⁷⁹ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 309

Ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy:	Dr. Vavro Šrobár (socialista)
Ministr veřejných prací:	František Staněk (republikán)
Ministr s plnou mocí pro správu Slovenska:	Dr. Vavro Šrobár (socialista)
Ministr vojenství:	Gen. Milan rastislav Štefánek (socialista)
Ministr bez portfeje:	Dr. Mořic Hruban (lidovec)

Příloha č. 2⁸⁰

Pracovní odvětví:	Výše mzdy za měsíc:
Horník	155 – 175 K až po 370 – 600 K (v tomto rozmezí se pohybovaly mzdy střelců a havířů)
Topič na lokomotivě	240 K
Koňák	70 – 80 K a deputát
Volák	60 – 70 K a deputát
Krmič a skoták	80 – 90 K a deputát
Děvečka	50 – 60 K a deputát

⁸⁰ Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918 – 1938), s. 51 - 52

Příloha č. 3⁸¹

Potraviny:	Rozmezí cen za kg, litr či kus
Pšeničná mouka	10 – 16 K
Cukr	6 – 20 K
Hovězí maso	12 – 20 K
Vepřové maso	30 – 40 K
Máslo	40 – 80 K
Mléko	2 – 3 K
Vejce	0,80 – 0,90 K
Rýže	5 – 20/30 K

⁸¹ Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918 – 1938), s. 51 - 52

Příloha č. 4⁸²

Předseda vlády:	Vlastimil Tusar (sociální demokrat)
Ministr zahraničních věcí:	Dr. Edvard Beneš (-)
Ministr národní obrany:	Václav Klobáček (národní socialista)
Ministr vnitra:	Antonín Švehla (republikán)
Ministr spravedlnosti:	Dr. František Veselý (pokrokový)
Ministr školství a národní osvěty:	Gustav Habrman (sociální demokrat)
Ministr financí:	Dr. Cyril Horáček (republikán)
Ministr obchodu:	Dr. Ferdinand Heidler (národní socialista)
Ministr železnic:	Jiří Stříbrný (národní socialista)
Ministr zásobování lidu:	Teror Houdek (socialista)
Ministr pošt a telegrafů:	František Staněk (republikán)
Ministr zemědělství:	Karel Prášek (republikán)
Ministr sociální péče:	Dr. Lev Winter (sociální demokrat)
Ministr unifikací:	Dr. Milan Hodža (socialista)

⁸² Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 309 - 310

Ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy:	Dr. Vavro Šrobár (socialista)
Ministr veřejných prací:	Antonín Hampl (sociální demokrat)
Ministr s plnou mocí pro správu Slovenska:	Dr. Vavro Šrobár (socialista)

Příloha č. 5 ⁸³

Podniky a závody	Počet stávkujících	Počet dnů	Ušlá mzda	Jiné ztráty
Stavby a dílny státní dráhy	326	1 -3	1880	1500
Dílny Buštěhradské dráhy	185	1	11000	15000
Rafinerie minerálních olejů	140	6	28000	20000
9 Průmyslových závodů	144	1 – 17	40557	46900
7 Dvorů na Kralupsku	209	1 – 9	12226	10049
CELKEM	1304	1- 17	93704	93449

⁸³ Knobloch, Čestmír: Prosincové události 1920 a „velezádný“ proces kralupský, s. 54

15 Obrazová příloha

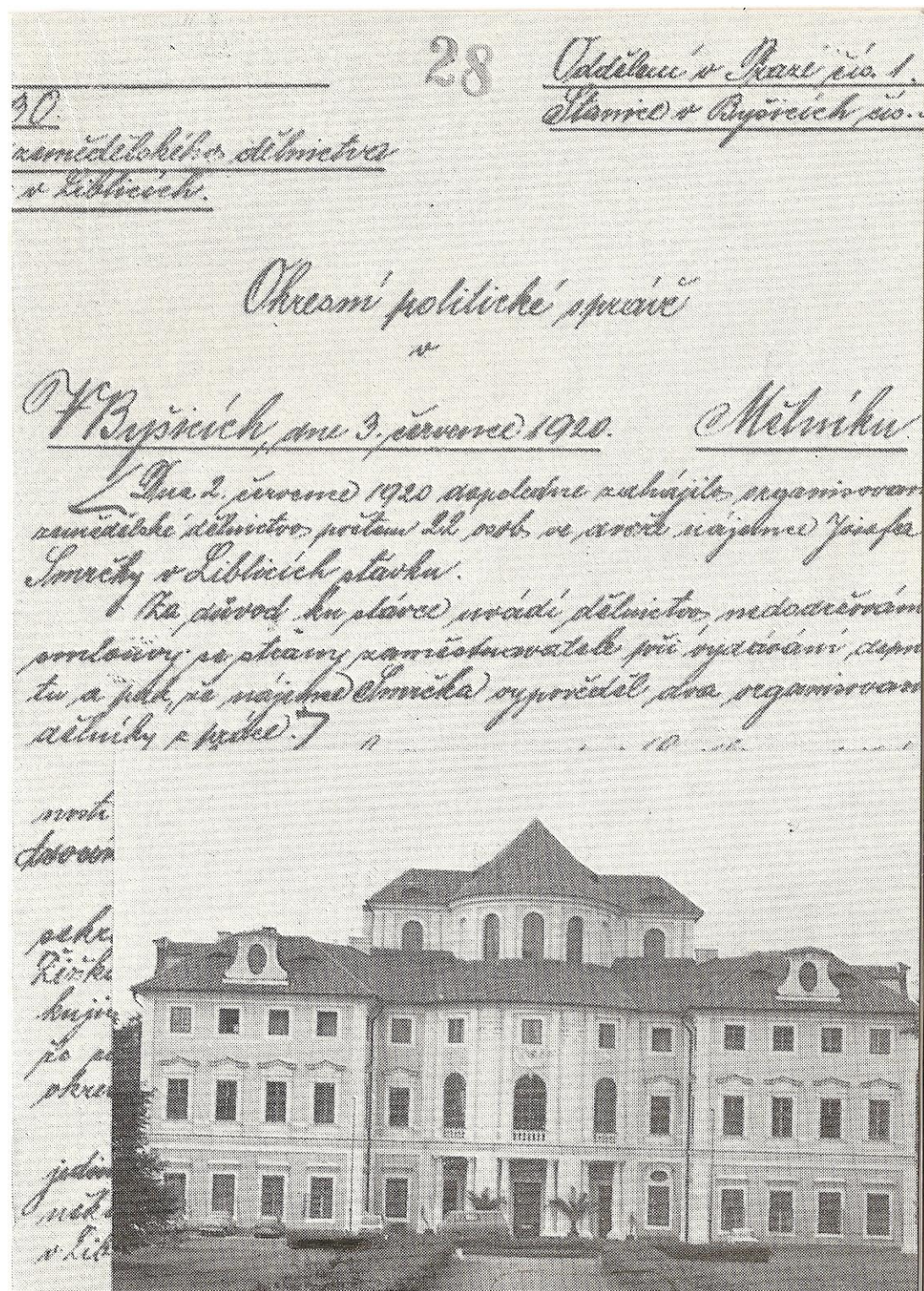
Obrázek č. 1

Manifestace občanů z Mělníka na náměstí před radnicí 29. října 1918. Pracující lid požadoval, aby nový stát byl státem demokratickým a tak socialistickým. Monarchie padla, ale rakouské zákony platily dále a staré sociální problémy zůstaly nevyřešeny.⁸⁴

⁸⁴ Mareček, Zdeněk: Průvodce po památkových místech dělnického hnutí a protifašistického boje v okrese Mělník

Obrázek č. 2

Hlášení okresní politické správě o stávce v Byšicích ze dne 3. července 1920. ⁸⁵

⁸⁵ Mareček, Zdeněk: Průvodce po památkových místech dělnického hnutí a protifašistického boje v okrese Mělník

Obrázek č. 3

Hostinec „U Vaňků“ v Mělníku, kde se scházela levice sociálně demokratické strany již v roce 1919. V březnu 1921 sem svolala levice sociálně demokratické strany okresní konferenci, na které přijala 21 podmínek Komunistické internacionály.⁸⁶

⁸⁶ Mareček, Zdeněk: Průvodce po památkových místech dělnického hnutí a protifašistického boje v okrese Mělník

16 Seznam použité literatury a pramenů

Bárta, Drahomír: Prosincová generální stávka roku 1920. Praha, 1953

Cabada, Ladislav, Vodička, Karel: Politický systém České republiky. Praha, 2003

Görtler, Miroslav: Střední Čechy v boji za ideje komunismu. KPÚ, 1971

Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky I. Praha, 2000

Kladensko v prosincových událostech 1920. Kladno, 1970

Kladenský republikán, 1920

Klimek, Antonín: Boj o Hrad I. Hrad a pětka 1918 – 1926. Praha, 1996

Klimek, Antonín: Československá zahraniční politika 1918 – 1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů. Praha 1995

Klimek, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české XIII. Praha 2000

Knobloch, Čestmír: Prosincové události 1920 a „velezrádný“ proces Kralupský. Mělník, 1971

Kulas, Václav: Kralupský vlastivědný sborník. Mělník, 1971

Kralupské vlastivědné sešity /sebrané/. Mělník, 1971

Mareček, Zdeněk: Průvodce po památkových místech dělnického hnutí a protifašistického boje v okrese Mělník. Mělník, 1983

Olivová, Věra: Dějiny první republiky. Praha, 2000

Peroutka, Ferdinand: Budování státu I., II., III. Praha, 1991

Pšenička, Alois: Kladensko v revolučních letech 1917 – 1921. Praha, 1954

Robek, Antonín: K dějinám dělnického hnutí na Kralupsku - z edice Kralupských vlastivědných sborníků. Mělník, 1961

Rudé právo a Večerníky Rudého práva z 21. 3. – 23. 3. 1921

Rudé právo, 1920

Rupnik, Jacques: Dějiny komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci. Praha, 2002

Svoboda, 1920

Špecinger, Otakar: Kralupy nad Vltavou. Praha, 1996

Špecinger, Otakar: Cesta k osvobození Kralupska. Kralupy nad Vltavou 1985

Špecinger, Otakar: Barvy staletí. Kralupy nad Vltavou 1982

Šumberová, Ludmila: Antonín Zápotocký. Praha, 1974

Vzpomínky účastníků generální stávky 1920 – Archiv v Kralupech nad Vltavou

Zápotocký, Antonín: Rudá záře nad Kladnem. Praha, 1971